

॥ श्रीजिताय नम ॥

॥ अथ श्रीसामुद्रिकशास्त्रं प्रारभ्यते ॥

(गुर्जरभाषांतरसहित)

आदिदेवं प्रणम्यादौ । सर्वज्ञं सर्वदर्शि
नं ॥ सामुद्रिकं प्रवक्ष्यामि । लक्षणानि नर
स्त्रियोः ॥ १ ॥ पूर्वमायु परीक्षेन । पश्चात्लक्ष-
णमेव च ॥ आयुर्हीना नरा नार्यो । लक्षणै-

नत्वा शांतिजिनेशं । जन्मजनस्य शांति-
दानारं ॥ सामुद्रिकशास्त्रस्य । गुर्जरभाषांतरः
क्रियते ॥१॥ प्रारभमाणं सर्वज्ञं तथा सर्ववस्तु जो-
नारा आदीश्वर प्रभुने प्रणाम करीने स्त्री पुरु-
षना सामुद्रिक लक्षणो कहं हुं. ॥ १ ॥ पहे-
लां आयुष्य तपासवुं जोऊए, अने त्याखाद
लक्षणो, कारण के आयुष्य विनाना स्त्री पुरु-
ष होय तो लक्षणोनुं शुं प्रयोजन? ॥ २ ॥

किं प्रयोजनं ॥ २ ॥ वामभागे तु नारीणां ।
 दक्षिणे पुरुषस्य च ॥ निर्दिष्टं लक्षणं तेषां । सा-
 मुद्रस्य वचो यथा ॥ ३ ॥ पंचदीर्घं चतुर्हस्तं
 । पंचसूक्ष्मं पशुवनं ॥ सप्तरक्तं त्रिविस्तीर्णं ।
 त्रिगंजीरं प्रशस्यते ॥ ४ ॥ बाहुर्नैत्रांतरं चैव ।
 । जानु (कर्ण) नाशा तथैव च ॥ स्तनपो-
 रंतरं चैव । पंचदीर्घं प्रशस्यते ॥ ५ ॥ ग्रीवा

स्त्रीजने मावे पडखे अने पुरुषने जमणे पड-
 खे लक्षण होय ते, एम सामुद्रनुं वचन ते.
 ॥ ३ ॥ पांच वानां लांशां, चार टुंकां, पांच जी-
 णां, ४ भुंजां, सात रानां, त्रण पडोळां, अने
 त्रण वानां गंजीर प्रशंसवा योग्य ते. ॥ ४ ॥
 १ हाथ, २ वे आंखो वच्चेनुं अंतर, ३ गोठ-
 ण, (पाठांतरे कान) ४ नाक, अने ५ वे
 स्तन वच्चेनुं अंतर एट्यां वानां लांशां वखणा

(३)

प्रजननं पृष्टं । हस्वे जंवे च पूज्यते ॥ हस्वा-
नि यस्य चत्वारि । पूजां प्राप्नोति मानवः ॥ ६ ॥
सूक्ष्माणंगुलिपर्वाणि । दंतकेशनखवचः ॥ ५-
च सूक्ष्माणि येषां च । ते नरा दीर्घजीविनः
॥ ७ ॥ कक्षा कुक्षश्च वक्षश्च । घ्राणस्कंधलला-
टिकाः ॥ सर्ववृत्तेषु निर्दिष्टं । पशुनत्वं प्रशस्य-
ते ॥ ८ ॥ पाणिपादतलौ रक्तौ । नेत्रांते च

य ठे. ॥ ९ ॥ डोक, गुह्य चिह्न, अने टुंकां
साथळ पूजाय ठे. आ चारे वानां जेनां टुंकां
होय, ते मनुष्य पूज्य थाय ठे. ॥ ६ ॥ १
आंगळीना वेढा, २ दांत, ३ केश, ४ नख,
अने ५ चामडी, ए पांचे जेजुनां सूक्ष्म होय
ते दीर्घायुषी थायठे. ॥ ७ ॥ १ कांख, २ उद-
र, ३ छाती, ४ नाक ५ खभा अने ६ कपाळ,
ए छए उंचां सर्वत्र वखणाय ठे. ॥ ८ ॥ १

नखानि च ॥ ताब्रुजिह्वाधरौष्ठौ च । सप्तस्तं
 प्रशस्यते ॥ ९ ॥ स्वरः सत्त्वं च नाभिश्च ।
 । त्रिगंजीरं सुखप्रदं ॥ उरः शिरो ललाटं च
 । त्रिविस्तीर्णं प्रशस्यते ॥ १० ॥ मुखश्चार्धं श-
 रीरस्य । सर्वं वा मुखमुच्यते ॥ तत्रापि नाशि-
 का श्रेष्ठ । तत्रापि वरचक्षुषी ॥ ११ ॥ न स्त्री-

ह्वाथ पगनां तळीयां, १ नेत्रना ठेडा, २ नख,
 ४ ताळबुं, ५ जोत, ६ नीचलो होठ, ७ जुप-
 लो होठ, ८ साते रातां वखणाय ठे. ॥ ९ ॥
 १ स्वर, २ वळ, अने ३ नाभि, ४ वणे गं-
 भीर होय तो सुखदायक थाय ठे, अने छाती,
 मस्तक, अने कपाळ ए त्रणे विशाल वखणा-
 य ठे. ॥ १० ॥ शरीरयी अर्ध मुख श्रेष्ठ ठे,
 अथवा आखुं मुख श्रेष्ठ ठे, तेमां पण नासि-
 का अने वने चक्षुषी श्रेष्ठ ठे. ॥ ११ ॥ राती

સ્ત્યજતિ રક્તાક્ષં । નાથ કનકાપેગત્ત ॥ દીર્ઘ-
 વાહું ન ચૈશ્વર્યં । ન માંસોપચિતં સુખં ॥ ૧૨ ॥
 જિરોવિશાલો ધનધાન્યભોગી । શિરોવિશાલો
 નૃપપુંગવશ્ચ ॥ કટીવિશાલો વહુપુત્રદારો । વિ-
 શાલપાદઃ સતતં સુખી ચ ॥ ૧૩ ॥ ચક્રુઃસ્નેહેન
 સૌજાગ્યં । દંતસ્નેહેન જોજનં ॥ ત્વચઃ સ્નેહે-

આંખવાળને સ્ત્રી તજતી નથી, પાંચા વર્ણવા-
 લાને ધન, લાંચા હસ્તવાળાને ऐश्वर્ય, અને પુ-
 ણ માંસવાળાને સુખ તજતું નથી. ॥ ૧૨ ॥ વિ-
 શાલ ઠાતીવાળો ધન અને ધાન્યનો ભોગવના-
 રો, વિશાલ મસ્તકવાળો જીતમ રાજા, વિશાલ
 કેમવાળો વહુ સ્ત્રીપુત્રવાળો, અને વિશાલ પગ-
 વાળો હંમેશાં સુખી થાય છે. ॥ ૧૩ ॥ નેત્રની
 મૃદુતાથી સૌજાગ્ય, દાંતની મૃદુતાથી જોજન,
 ચામડીની મૃદુતાથી શય્યા, અને પગની મૃદુતા-

न शय्या च । पादस्नेहेन वाहनं ॥ १४ ॥ अ-
 कर्मकठिनौ हस्तौ । पादावध्वनी कोमलौ ॥ य-
 द्वा पादौ तथा हस्तौ । तस्य राज्यं विनिर्दिशे-
 त ॥ १५ ॥ दीर्घलिङ्गेन दारिद्र्यं । स्थूललिङ्गे-
 न दुःखितः ॥ कृशलिङ्गेन सौभाग्यं । इस्त्रलिं-
 गेन नृपतिः ॥ १६ ॥

अथायुर्लक्षणं निगद्यते—कनिष्ठांगुलि-

थी वाहन मले ठे. ॥ १४ ॥ मृदु हस्त तथा
 ध्वनीविनाना कोमल पग ए वने अर्थात् के
 जेवा हाथ तेवा पग होय तो तेने राज्य म-
 ले ठे. ॥ १५ ॥ दीर्घ लिङ्गथी दारिद्र्य, स्थूल
 लिङ्गथी दुःख, पातळां लिङ्गथी सौभाग्य, अ-
 ने टुंकां लिङ्गथी राजा थायने. ॥ १६ ॥

हवे आयुष्यनुं लक्षण कहे ठे—टचली आं-
 गळीनां मूळथी जो चोथी आंगळीसुधी रेखा

મૂલાચ । રેલા ગઢતિ તર્જનીં ॥ અવિઢિન્નાનિ
વર્ષાણિ । શતમાયુર્વિનિર્દિશેત ॥ ૧૭ ॥ કનિ-
ષ્ઠાંગુલિદેશાચ । રેલા ગઢતિ મધ્યમાં ॥ અ-
વિઢિન્નાનિ વર્ષાણિ । ષષ્ટિમાયુર્વિનિર્દિશેત ॥
॥ ૧૮ ॥ રેલાનિર્વહુજિઃ દ્વેશં । સ્વલ્પાભિર્ધન-
હીનતા ॥ રેલાચતુષ્ટયે સૌખ્યં । બહુરેલા દરિદ્રતા
॥ ૧૯ ॥ અંગુષ્ઠોદરમધ્યસ્થો । યવો યસ્ય વિ-

જતી હોય તો પૂરેપૂરાં એકસો વર્ષનું આયુષ્ય
હોય ઢે. ॥ ૧૭ ॥ ટચલી આંગળીના એક મા-
ગમાંથી જો વચલી આંગળીસુધી રેલા જતી
હોય તો પુરાં સાઠ વર્ષનું આયુષ્ય હોય ઢે.
॥ ૧૮ ॥ બહુ રેલાથી કલેશ, થોઢી રેલાથી
ધનહીનતા, ચાર રેલાથી સુખ, અંધને ઘણી રે-
લાથી દરિદ્રતા થાય ઢે. ॥ ૧૯ ॥ અંગુઠા-
ના મધ્યમાં જેને જવ હોય ઢે, તે મનુષ્ય ક-

राजते ॥ उत्पन्नजद्वयजोजी च । स नरः सु-
 खमेधते ॥ २० ॥ अनामिकापर्व यदा तु लं-
 घयेत् । कनिष्ठिका वर्षशतं च जीवति ॥ नव-
 त्यशीतिर्विगमे च सप्तति—तदर्धितं तं खड्ग प-
 ष्ठीजीवितं ॥ २१ ॥ ललाटे यस्य दृश्येन । शु-
 न्धरेखाचतुष्टयं ॥ अशीत्यायुर्विनिर्दृष्टं । पंचरे-

माय तेष्टुं स्वाय तेवो, अने सुखमां वृद्धि
 करनारो आय वे. ॥ २० ॥ जे मनुष्यनी ट-
 चली आंगळी अनामिकाना वेढायी वधनी
 होय, ते पूरा सो वर्ष जीवे वे. अने कंश्क
 जेठी जेठी यतां अनुक्रमे नेवुं, एंशी, अने
 सित्तेर वर्ष जीवे वे, अने जो अरधीनो साठ-
 वर्ष जीवे वे. ॥ २१ ॥ जेनां कपाळपर चार शुभ
 रेखा देखाय तेनुं एंशी अने पांच रेखावाला-
 नुं सो वर्षनुं आयुष्य होय वे. ॥ २२ ॥ वली

સ્વાઃ શતં ભવેત ॥ ૨૨ ॥ લલાટે यस્ય દૃશ્ય-
 તે । ત્રયો રેલાશ્ચ જીવિતં ॥ પૃષ્ઠિર્વર્ષ ચ નિ-
 ર્દિષ્ટં । વિંશત્યોર્દ્વ દિરેશ્વકે ॥ ૨૩ ॥ અતિ-
 મેધ્યતિકીર્તિશ્ચ । વિત્રાંતવિનયઃ સુખી ॥ અ-
 તિસ્તિગ્ધા ચ દૃષ્ટિશ્ચ । સ્વદ્વાયુઃ સ નરો જ-
 વેત ॥ ૨૪ ॥ ઇત્યાયુર્લક્ષણં. અતઃપરં પ્રવક્ષ્યા-
 મિ । દેહાવયવલક્ષણં ॥ તત્ર પાદતલં यस્ય

જેને કપાળે ત્રણ રેલા હોય તેનું સાઠ, અ-
 ને વે રેલા હોય તેનું ચાલીસ વર્ષનું આયુષ્ય
 હોય ઠે. ॥ ૨૩ ॥ જેની દૃષ્ટિ અતિસ્તિગ્ધ હો-
 હોય, તે બહુ બુદ્ધિવાન કીર્તિવાન વિનયી સુ-
 ખી પણ અદ્વાયુષી હોય ઠે. ॥ ૨૪ ॥ એવી-
 રીતે આયુષ્યનાં લક્ષણ કહ્યાં ઠે. ॥ હવે શ-
 રીરનાં અવયવોનાં લક્ષણ કહું હું, તેમાં પણ
 સર્વજ્ઞે કહેલું પગનાં તળીયાંનું લક્ષણ કહું હું,

। यथा सर्वज्ञभाषिणं ॥ २५ ॥ अप्रस्वेदौ पृ-
थुतलौ । कमलोदरसन्निभौ ॥ प्रविष्टांगुलि-
संयुक्तौ । नानालक्षणासंयुतौ ॥ २६ ॥ नखैः
सुदीप्तिसंयुक्तैः । संयुतौ चरणौ तथा ॥ कूर्मो-
न्नतैश्च रक्तैश्च । पुरुषोऽसौ नराधिपः ॥ २७ ॥
अंगुष्ठौ विपुलौ येषां । ते नरा दुःखनाजिनः
॥ क्लिश्यन्ते विरलांगुष्ठ्यां । तथा चाध्वनि गा-

॥ २५ ॥ परसेवा विनानां जामां तल्लियांवाळ्यां
कमलना मध्यभागजेवां, नियमसर आंगळी-
वाळ्यां, ज्ञातज्ञाननां चिह्नवाळ्यां, तेजस्वी नख-
वाळ्यां, काचवाजेवा लुंचां, अने सतां चरणवा-
वाळो पुरुष राजा श्राय वे. ॥ २७ ॥ जेनां
अंगुठा पडोळा होय वे, ते मनुष्यो दुःखी हो-
य वे, तथा रस्ते चालतां आंगळ्यां लुं दुयं प-
डतां होय ते, दुःखी श्राय वे. ॥ २७ ॥ लुं-

મિનઃ ॥ ૨૬ ॥ હનૈતૈશ્ચ સમસ્તિગ્ધૈઃ । સિ-
 તૈસ્તુ સુખનાજિનઃ ॥ વૃત્તૈ રક્તૈસ્તથા તામ્રૈ—
 ર્જવેત્સોઽપિ નસપ્તિપૃ ॥ ૨૭ ॥ યસ્ય પ્રદે-
 શિની દોર્ધા । હંગુષ્ઠં ચ વ્યતિક્રમેત્ ॥ સ્ત્રી-
 જોગં લગ્નતે સોઽપિ । મહાજોગં ન સંશયઃ
 ॥ ૨૮ ॥ મધ્યમાયાં તુ દીર્ઘાયાં । નાર્યાહાનિ-
 વિનિર્દેશત્ ॥ ધ્યનામિકાયાં દીર્ઘાયાં । વિદ્યા-

ચાં સરસાં સ્તિગ્ધ ઠંભાં ગોઢ તથા તામ્ર જેવાં
 રાતાં ધ્યાંગઢાંવાઢો માણસ રાજા થાય છે. ॥
 ૨૭ ॥ જેની અંગુઠાની પાસેની ધ્યાંગઢી
 અંગુઠાથી મહોટી હોય, તે મનુષ્ય સ્ત્રીજનું
 સુખ તથા મહા વૈજ્ઞવ જોગવે છે. ॥ ૨૮ ॥
 જેની વચલી ધ્યાંગઢી લાંબી હોય તેની સ્ત્રી-
 જનું મરણ પામે છે, અને જેની ધ્યનામિકા
 લાંબી હોય તે વિદ્વાન્ થાય છે. ॥ ૨૯ ॥ જે

જોગી જન્મેનરઃ ॥ ૩૧ ॥ સા ચ હસ્તા જવેદ્યસ્ય
 । તં વિદ્યાત્પારદારિકં ॥ યસ્યાઃ પ્રદેશિની સ્થૂલા
 । જર્તુશ્ચૈવ કનિષ્ઠિકા ॥ ૩૨ ॥ અસંગતાન્નિ-
 ર્દેશ્વાભિ—રંગુલિભિસ્તુ માનવઃ ॥ નૂનં હિ
 પાર્થિવો જ્ઞેયઃ । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૩૩ ॥
 સામુદ્રે પાદાંગુલિલક્ષણં—નલૈઃ શ્વેતૈશ્ચ
 વિકાંતૈ—ર્નરા હિ દુઃસ્વભાજિનઃ ॥ ૩૪ ॥

પુરુષની અનામિકા ટુંકી હોય તે પરસ્ત્રીલંપ-
 ટ થાય એ, તેમજ જે સ્ત્રીની તે આંગળી જા-
 હી હોય તે જર્નારને અપ્રિય એ. ॥ ૩૨ ॥ જે-
 ની આંગળીનું ટુંકી હોય તથા એકબીજીને
 અડકતી ન હોય તે સ્વરેસ્વર નૃપતિ થાય એ,
 એમ સામુદ્રનું વચન એ. ॥ ૩૩ ॥ હવે સામુદ્ર-
 માં વતાવેલાં પગની આંગળીનાં લક્ષણો કહે
 એ—ધોળા અને આમા નસવાળા માણસો દુઃ-

। પુષ્ટિતૈઃ સુખિનો ભવેત્ ॥ સ્તિગ્ધૈરુષચિતૈ-
 સ્તામ્રૈ—ર્નરો જવતિ ઋપતિઃ ॥ ૩૭ ॥ ઇતિ
 સામુદ્રિકે નલ્લક્ષણં ॥ ધનિનસ્તુરગજંઘા ।
 રાજાનો મૃગજંઘિકાઃ ॥ દીર્ઘાયુઃ સ્થૂલજંઘશ્ચ
 । જાયતે ધ્યાનમાનસઃ ॥ ૩૮ ॥ સિંહવ્યાઘ્રસ-
 મા જંઘા । ધનકીર્તિપ્રદાયિની ॥ રોમયુક્તા ચ
 જંઘા તુ । દારિદ્ર્યં લઘુ યજ્ઞતિ ॥ ૩૯ ॥ શ્રુ-

અને મરાવદાર નલ્લક્ષી મનુષ્ય રાજા થાય છે.
 ॥ ૩૭ ॥ એવીરીતે સામુદ્રિકશાસ્ત્રમાં નલ્લોનાં
 લક્ષણો કહ્યાં છે. ॥ ઘોડાજેવા સાથલ્લવાળા
 ધનવાન, હરિણજેવા સાથલ્લવાળા રાજા, અ
 ને જામા સાથલ્લવાળા દીર્ઘાયુષી તથા ધ્યાની
 થાય છે. ॥ ૩૮ ॥ સિંહ અને વ્યાઘ્રજેવા સા-
 થલ્લ ધન અને કીર્તિ દેનારા થાય છે, અને
 રોમવાળા સાથલ્લ ગરીબાઈ આપે છે. ॥ ૩૯ ॥ શ્રુ-

ગાલસમજંઘા ચ । લક્ષ્મીસ્તેષાં ન જાયતે ॥
 મીનજંઘઃ સ્વયં લક્ષ્મીં । સંપ્રાપ્નોતિ ન સંશયઃ
 ॥ ૪૦ ॥ સ્થૂલજંઘાશ્ચ સૂક્ષ્માશ્ચ । શ્રિયં ધ્રુજં-
 તિ માનવાઃ ॥ કુષ્ઠજંઘા ન । યે ચ । નિત્યં
 જોગવિવર્જિતાઃ ॥ ૪૧ ॥ કાકજંઘા નરા યે
 ચ । તેષાં રાજ્યં વિનિર્દિશેત ॥ સ્વરૂપસમા
 જંઘા । સ્વરૂપસૌખ્યપ્રદાયિની ॥ ૪૨ ॥ ઇતિ

ગાલજેવી જંઘાવાળાને લક્ષ્મી મળી નથી, અને
 મત્સ્યજેવી જંઘાવાળો સ્વરેસ્વર પોતેજ લક્ષ્મી
 મેળવે છે. ॥ ૪૦ ॥ જામી જંઘાવાળા અને
 ઈંગણા મનુષ્યો લક્ષ્મી મોગવે છે, અને ઝંટ
 જેવી જંઘાવાળા હંમેશાં વૈમવથી રહિત રહે છે.
 કાગડાજેવી જંઘાવાળાને રાજ્ય મળે છે, અને
 સ્વર અથવા વૃષજેવી જંઘા અલ્પ સુખદેના-
 રી થાય છે. ॥૪૧-૪૨॥ એવીરીતે સામુદ્રિકશા-

સામુદ્રે જંઘાલલક્ષણં ॥

एकरोमो भवेडाजा । विरोमो धनवान्
जवेत् ॥ विरोमो पंडितो ज्ञेयो । बहुरोमे द-
क्षिता ॥ ४३ ॥ हंसहस्तिसमा गत्या । पुरुषा-
श्च नराधिपाः ॥ वृषचापशुकानां च । गतिर्जो-
गवतां जवेत् ॥ ४४ ॥ नूनं दिशति स्त्रीलौ-
ढ्यं । काकोबृकसमा गतिः ॥ द्रव्यबुद्धिविही-

मां जंघानां लક્ષણ કહ્યાં છે.

एक रोमवाळो राजा, वे रोमवाळो धन-
वान्, तण रोमवाळो पंडित, घणारोमवाळो ग-
रीब होय છે. ॥ ४३ ॥ हंस અને हाથીजेવી
ચાલથી મનુષ્ય રાજા થાય છે, વઝદ ચાપ અ-
ને પોપટની ચાલ વૈભવ આપનારી યાય છે.
॥ ४ ॥ કાગળા અને ધુવડજેવી ચાલથી મ-
નુષ્ય સ્ત્રીલંપટ દ્રવ્યહીન તથા બુદ્ધિરહિત, ત-

નોડસૌ । દુ સ્વશોકજયંકરઃ ॥ ૪૫ ॥
 શ્વાનોષ્ઠમહિષાણાં ચ । સ્વસૂક્ષ્મયોસ્તથા ॥
 ગતિર્યેષાં સમાધ્યાતા । તે નરા જાગ્યવર્જિતાઃ
 ॥ ૪૬ ॥ ઇતિ ગનિલક્ષણં ॥ દક્ષિણાવર્તલિં-
 ગેન । નરો હિ પુત્રવાન જવેત ॥ વામાવર્તેન
 લિંગસ્ય । નરઃ કન્યાગરપ્રદઃ ॥ ૪૭ ॥ સ્થૂ-
 લકૃષ્ણેન લિંગેન । દુ સ્વવાન હિ જવેન્નરઃ ॥

થા દુ સ્ત્રી ધ્યને શોકસહિત થાય ટે ॥ ૪૫ ॥
 જે મનુષ્યો કુનરા ભંટ પામ્યા સ્વા ધ્યને સૂચર
 જેવી ચાલવાઝા મનુષ્યો ભાગ્યવિનાના હોય-
 ટે ॥ ૪૬ ॥ એવીરીતે ગતિનાં લક્ષણ કહ્યાં ટે
 ॥ દક્ષિણાવર્તલિંગવાઝો હોય તે વહુ પુત્રવાઝો,
 ધ્યને વામાવર્તલિંગવાઝો વહુ કન્યાવાઝો થાય
 ટે. ॥ ૪૭ ॥ જામ્ના ધ્યને શ્યામલિંગવાઝો મ-
 નુષ્ય દુ.સ્ત્રી થાય ટે, ધ્યને ભ્રમરવાઝ તથા વાં-

अलिभिर्वक्त्रलिङ्गैश्च । पुरुषाः सुखनोगिनः ॥

॥ ४८ ॥ एकैकधारलिङ्गेन । नरो ज्वति पार्थिवः ॥ द्विधारे धनवांश्चैव । बहुधारा दरिद्रता

॥ ४९ ॥ मीनगंधेन शुक्लेण । धनपुत्रयुतो

ज्वेत ॥ हविर्गंधेन शुक्लेण । गर्वाब्जो जाय-

ते नरः ॥ ५० ॥ मधुगंधेन शुक्लेण । नराः

स्त्रीजनवह्नुभाः ॥ पद्मगंधे ज्वेद् नृपः । मु-

का लिङ्गवाळा पुरुषो सुखी थाय ठे. ॥ ४८ ॥

एक धारवाळा लिङ्गवाळो मनुष्य राजा, वे घा

रवाळा लिङ्गवाळो धनवान्, अने बहु धारवा-

ळा लिङ्गवाळो दरिद्र होय ठे. ॥ ४९ ॥ मा-

ठलां जेव्ही गंधवाळा वीर्यवाळो धन अने पु-

त्रवाळो, अने हविर्गंधवाळा वीर्यवाळो म-

नुष्य अभिमानी थाय ठे. ॥ ५० ॥ मधुगंधी

वीर्यवाळा पुरुषो स्त्रीजने प्रिय, कमलगंधी वी-

રાગંધેન પાર્થિવઃ ॥ ૫૧ ॥ લાક્ષાગંધે જવેત
 સ્તેનો । માંસગંધેન તસ્કરઃ ॥ વ્યસની રક્ત-
 ગંધે ચ । મદ્યગંધેન દુસ્તિનઃ ॥ ૫૨ ॥ કટુ-
 ગંધેન શુક્રેણ । પુરુષો ડુર્જનો જવેત ॥ દ્વા-
 રગંધેન શુક્રેણ । નરો દારિદ્ર્યાજનિઃ ॥ ૫૩ ॥
 પયોવર્ણેન શુક્રેણ । નરો જવતિ પાર્થિવઃ ॥
 શ્યામવર્ણેન શુક્રેણ । દેહભોગી ભવેન્નરઃ ॥

ર્યવાલો રાજા, તથા મદિરાગંધી વીર્યવાલો પણ
 રાજા થાય છે. ॥ ૫૧ ॥ લાલ અને માંસ-
 રસી ગંધવાળા વીર્યવાલો ચોર, રુધિરાગંધી વી-
 ર્યવાલો વ્યસની, અને મદ્યગંધી વીર્યવાલો દુઃ-
 સ્તી થાય છે. ॥ ૫૨ ॥ કટુગંધી વીર્યવાલો દુ-
 ર્જાની, અને દ્વારગંધી વીર્યવાલો પુરુષો દરિદ્રી
 થાય છે. ॥ ૫૩ ॥ દૂધજેવા વર્ણવાળા વીર્યવા-
 લો મનુષ્ય રાજા, અને શ્યામવર્ણી વીર્યવાલો

॥ ९४ ॥ समपादोपविष्टस्य । भूमिं स्पृशति
 मेहनं ॥ स भवेद् दुःखिनो नित्यं । दारिद्र्ये-
 ण च पीडितः ॥ ९५ ॥ समपादोपविष्टस्यां-
 गुल्यो स्पृशति मेहनं ॥ ईश्वरं तं विजानीया-
 त् । सुखिनं योगिनं तथा ॥ ९६ ॥ सिंहव्या-
 धसमं यस्य । हस्यं ज्ञाति मेहनं ॥ भोगवा-
 न् स हि विज्ञेय—स्तथा तुरगमेहनः ॥ ९७ ॥

शरीरनो योगी थाय ठे. ॥ ९४ ॥ सरखा प-
 ग राखी वेसतां थकां जेनुं मेहन जमीनने
 थडके ते हंमेशां दु खी थने दरिद्री थाय ठे.
 ॥ ९५ ॥ पलांठी बाळी वेसतां थकां जेना मे-
 हनने थांगळीजुं थडकती होय तेने द्रव्य-
 वान सुखी तथा वैजवी जाणवो. ॥ ९६ ॥ सिं-
 ह व्याध थने अश्वनी पेठे जेनुं मेहन टुंकुं
 होय ते योगी जाणवो. ॥ ९७ ॥ एवीरीते

इति लिंगाधिकारः ॥

प्रवालस्निग्धरक्तं च । शोणितं यस्य दे-
हिनः ॥ राजानं तं विजानीया—निर्जस्वं म-
हाबलं ॥ ९० ॥ पद्मपत्रसमं यस्य । देहे भ-
वति शोणितं ॥ जयेद्बहुधा कन्या । दुःखि-
तश्च सदा भवेत् ॥ ९१ ॥ गोमायुषदृशं य-
स्य । श्वानोष्णमहिपस्य च ॥ स जवेद् दुः-

लिंगाधिकार कह्यो ठे. ॥

जे पुरुषनुं रुधिर प्रवालं जेवुं चीकणुं त-
था रातुं होय ते अजर अने महाबळवान् रा-
जा थाय ठे. ॥ ९० ॥ जेनां शरीरमां कमल-
ना पत्रजेवुं लोही होय तेने त्यां घणी क-
न्यानुं जन्मे ठे, अने हमेशां दुःखी थाय ठे.
॥ ९१ ॥ जेनुं लोही शियाळ कुनरा लुंढ अ-
थवा पाडाजेवुं होय ते हमेशां दुःखी अने

સિતો નિત્યં । ધનહીનો ન સંશયઃ ॥ ૬૦ ॥
 ઇતિ રુધિરલક્ષણં ॥ વિસ્તીર્ણાં ચ કટિઃ સ્નિ-
 ગ્ધા । શુભા પ્રૌઢા પ્રશસ્યતે ॥ નિર્માસાસ્થિ-
 કટિક્ષેયા । નરાણાં દુઃખદાયિની ॥ ૬૧ ॥ સિં-
 હવ્યાઘ્રસમા યેષાં । કટિસ્તે દંમનાયકાઃ ॥ ર-
 ક્તોવાનરતુલ્યા ચ । કટિર્યેષાં ન શોભના ॥
 ॥ ૬૨ ॥ ઇતિ કટિલક્ષણં ॥ મૃગોદરો નરો

દરિડી થાય છે. ॥ ૬૦ ॥ એવીરીતે રુધિરનાં
 લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ મનુષ્યની વિશાલ પ્રૌઢ
 થ્યને મૃદુ કટિ વર્ણવાય છે. માંસરહિત તથા
 હાડકાંવાળી કટિ દુઃખ આપે છે. ॥ ૬૧ ॥ સિંહ
 થ્યને વ્યાઘ્રજેવી જેલની કટિ હોય તે સેના-
 પતિ થાય છે, પણ રક્તસ થ્યને વાનરજેવી ક-
 ટિ સારી કહેવાતી નથી. ॥ ૬૨ ॥ એવીરીતે
 કટિનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ હરિણ મોર થ્યને

ધન્યો । મયૂરોદરસન્નિભઃ ॥ મંમૂકસદૃશશ્ચૈવ ।
 સ ભવેત્પાર્થિવો નરઃ ॥ ૬૩ ॥ વ્યઘ્રોદરો ગજ-
 પતિઃ । શૃગાલોદરમધ્યમઃ ॥ નરઃ સિંહોદરો
 યસ્તુ । ધનધાન્યસમૃદ્ધિજાક્ ॥ ૬૪ ॥ વર્તુ-
 લા ચાતિગંજીરા । નાજિઃ પુંસાં પ્રશસ્યતે ॥
 ઉત્તાનચિરલા નામિઃ । સદા દુઃખપ્રદાયિની ॥
 ॥ ૬૫ ॥ ઇતિ નાજિલક્ષણં ॥ ઉત્તનોપચિતૌ

દેમકાંજેવા ઉદરવાળો મનુષ્ય પૂજ્ય તથા રા-
 જા થાય ઠે. ॥ ૬૩ ॥ વ્યાઘ્રજેવા પેટવાળો ગજ-
 પતિ, શિયાળજેવા પેટવાળો મધ્યમ, અને સિંહ
 જેવા પેટવાળો ધનધાન્ય અને વૈજયવાળો થાય
 ઠે. ॥ ૬૪ ॥ મોઢ અને અતિગંજીર નાજિ
 વલણાય ઠે, હંચી અને વાંકી નામિ હંમેશાં
 દુઃખ દેનારી થાય ઠે. ॥ ૬૫ ॥ એવીરીતે ના-
 જિનાં લક્ષણ કહ્યાં ઠે. ॥ જે મનુષ્યને હંચાં

येषां । घनस्निग्धौ पयोधरौ ॥ स नरो मैथुने
 शूरो । जोगवांश्च तथा ज्वेत ॥ ६६ ॥ उन्न-
 तौ नैव स्निग्धौ च । शिथिलौ च पयोधरौ ॥
 निर्मासौ च कुरूपौ च । ते नरा दुःखराजि-
 नः ॥ ६७ ॥ विस्तीर्णं हृदय यस्य । मांसलो-
 पचितं समं ॥ शतायुस्तं विजानीया—द्रु-
 णाग्यं महाधनं ॥ ६८ ॥ इति हृदयलक्षणं ॥

मांसल जानां अने मृदु स्तन होय ते मैथु-
 नमां शूरो तथा जोगी थाय ठे. ॥ ६६ ॥ जे-
 ना स्तन नीचां, चिकाश विनानां पोचां मां-
 सरहित अने कुत्रमां होय ते दुःखी थाय ठे.
 ॥ ६७ ॥ जेनुं हृदय विशाल मांसल पुष्ट अ-
 ने सीधुं होय ते बहु जाग्यवान् महाधनवान्
 अने शतायुपी थाय ठे. ॥ ६८ ॥ एवीरीते हृदयनां
 लक्षण कहां ठे. सिद्धजेवी पीठवाळो धननो

સિંહપૃષ્ઠો નરો યસ્તુ । ધનજોગી વિનિર્દિશેત્
 ॥ કૂર્મપૃષ્ઠો ભવેદ્રાજા । ધનસૌજાગ્યજોગવાન્
 ॥ ૬૯ ॥ ઇતિ પૃષ્ઠલક્ષણં ॥ પ્રલંબવાહુર્વિજ્ઞે-
 યો । નરઃ સર્વગુણાન્વિતઃ ॥ હસ્તવાહુર્જવે-
 દાસો । પરકર્મકર મ્મૃતઃ ॥ ૭૦ ॥ ઇતિ વા-
 હુલક્ષણં ॥ યસ્ય મીનસમા રેખા । કર્મસિ-
 દ્ધિઃ પ્રજાયતે ॥ ધનાલ્ભ્યસ્તુ સ વિજ્ઞેયો । વ-

જોગી, ધ્યને કાચવાજેવી પીઠવાળો ધન સૌ-
 જાગ્ય ધ્યને વંધવધી જાણૂર રાજા થાપ ઠે.
 ॥ ૬૯ ॥ એવીરીતે પાઠનાં લક્ષણ કહ્યાં ઠે.
 લાંબા હસ્તવાળો માણસ સર્વ ગુણવાળો હોય ઠે,
 ટુંકા હાથવાળો વ જાનું કામ કરનાર દાસ બ-
 ને ઠે. ॥ ૭૦ ॥ એવીરીતે વાહુનાં લક્ષણ ક-
 હ્યાં ઠે. ॥ જેના હસ્તમાં મત્સ્યજેવી રેખા હો-
 ય તે કાર્યસાધક ધનાલ્ભ્ય ધ્યને વહુ પરિવાર-

હુપુત્રો ન સંશયઃ ॥ ૭૧ ॥ ચામરમથવા વજ્ર
 । કરમધ્યે તુ દૃશ્યતે ॥ વાણિજ્યં સિદ્ધ્યતે ત-
 સ્ય । પુરુષસ્ય ન સંશયઃ ॥ ૭૨ ॥ પદ્મં વા ય-
 દિ વા શંભુઃ । કોષ્ટાગારશ્ચ દૃશ્યતે ॥ પુરુષ-
 સ્ય કરે યસ્યે—શ્વરસ્તુ સ ચ કથ્યતે ॥૭૩॥
 ચક્રાકારો ધ્વજાકારઃ । પદ્માકારશ્ચ દૃશ્યતે ॥
 સર્વવિદ્યાપ્રધાનત્વાદ્ । બુદ્ધિમાન્ સ જવેન્નરઃ ॥
 ॥ ૭૪ ॥ શૂલં પાણૌ ભવેદ્યસ્ય । સ ચ ધર્મ-

વાલો જાણવો. ॥ ૭૧ ॥ જેના હાથમાં ચામર
 અથવા વજ્ર દેખાય તે વેપારમાં સ્વરેસ્વર સફ-
 લ થાય છે. ॥ ૭૨ ॥ જેના હાથમાં પદ્મ શંભુ
 અથવા ખંભાર દેખાય તે ધનવાન્ થાય છે. ॥
 ॥ ૭૩ ॥ જેના હાથમાં ચક્ર ધ્વજા અથવા પ-
 દ્મનો આકાર દેખાય તે સર્વવિદ્યાસંપન્ન અને
 બુદ્ધિમાન્ થાય છે. ॥૭૪॥ જેના હાથમાં ત્રિ-

अमात्यं तं विजानीया—छनवंतं महाधिपं ॥
 ॥ ७७ ॥ यस्य पाणितले रेखा । कनिष्ठामूल-
 संस्थिता ॥ ऊर्ध्वं याति प्रदेश च । शतमा-
 युर्जवेन्नरः ॥ ७८ ॥ द्वितीया धनरेखा च । तृ-
 तीया कुलवर्धनी ॥ यदि पूर्णा तदा पूर्ण ।
 विना तु वेदितं नवेत् ॥ ७९ ॥ यस्य तु म-
 णिवंधाग्रे । रेखा चोत्तराग्निनी ॥ सुभटं तं

थाय वे. ॥ ७७ ॥ जेना हाग्रमां दबली आं-
 गळीथी नीकळी ठेठ लंचे जती रेखा होय
 ते एकसो वर्षना आयुष्यवाळो थायवे. ॥ ७८ ॥
 बीजी रेखा धननी अने बीजी रेखा कुळनो
 वृद्धि करनारी होय वे, ते रेखानु जो पूर्ण
 होय तो संपूर्ण अने चुटक होय तो चुटक,
 फळ आपे वे. ॥ ७९ ॥ जेना मणिवंध आं-
 गळीथी नीकळी उत्तर तरफ रेखा जती होय,

(२९)

विजानीया । रत्नराज्यप्रदायकं ॥ ८० ॥ अंगु-
ष्ठे च या याति । हृते नृपनिमुत्तमा ॥ सा
च तर्जनिकाप्राप्ता । राज्यं माम्राज्यमुत्तमं ॥
॥ ८१ ॥ सन्याधिष्यं धनेशत्वं । मध्यमांगुलि-
गा तथा ॥ अनामिकां पुनः प्राप्ता । धनवंतं
समादिशेत् ॥ ८२ ॥ ऊर्ध्वरेखा करे यस्य ।
तयांगुलितया खड्गु ॥ नानामुत्तममामीनः ।

ते रत्न अने राज्य देनारो सुगट् थाय ठे. ॥
॥ ८० ॥ बळी ते अंगुअसुत्री जनी होय तो
राज्य, अने तर्जनिकासुत्री जनी होय तो सा-
म्राज्य मले ठे. ॥ ८१ ॥ वचळीसुत्री जनी हो-
य तो सेनापति अने धनवान, तथा अना-
मिकासुत्री जनी होय तो पण धनवान थाय-
ठे. ॥ ८२ ॥ जेना हाथनी त्रणे आंगळीमांथी
ऊर्ध्वरेखा निकळती होय ते नानाप्रकारानां

सामुद्रवचनं यथा ॥ ८३ ॥ सुखिनं सुजगं चा-
 पि । सा च प्राप्ता कनिष्ठिकां ॥ सर्वदा च क-
 रोत्येव । यद्यद्विन्ना शुजंकरा ॥ ८४ ॥ कनिष्ठा-
 मूलरेखाया । ग्रावंत्योऽधश्च रेखकाः ॥ तावं-
 त्यो महिलास्तस्य । पुरुषस्य विनिश्चिताः ॥
 ॥ ८५ ॥ इति सामुद्रिके रेखाखण्डणं ॥

श्रीवा च वर्तुला यस्य । पूर्णकुंजसमा भ-

सुखवाळो थाय ठे, एवु मामुद्रनुं वचन ठे. ॥
 ॥ ८३ ॥ ते जो अविद्विन्न टचली आंगळी-
 सुधी जर्ती होय तो ते शुच करनारी सुखी
 तथा जाग्यवान करनारी थाय ठे, ॥ ८४ ॥ ट-
 चली आंगळीनी नीचेनी मूळ रेखानी वचमां
 जेवली नानी रेखाजुं होय ठे तेवली स्त्रीजुं
 ते पुरुषने थाय ठे. ॥ ८५ ॥ एवीरीते सामु-
 द्रिकनेविषे रेखानां खण्डण कहां ठे. ॥

વેત ॥ પાર્થિવઃ સ તુ વિજ્ઞેયો । ધનવાન્ ધન-
 સંકુલઃ ॥ ૮૬ ॥ દીર્ઘા ગ્રીવા શિશુગ્રીવા । કં-
 બુગ્રીવાથવા પુનઃ ॥ શુક્રગ્રીવા ચ કૃષ્ણા ચ ।
 વર્જનીયાશ્ચ તાઃ સમાઃ ॥ ૮૭ ॥ ઇતિ ગ્રીવા-
 લક્ષણં ॥ શંડસ્કંધો ગજસ્કંધઃ । કદલીસ્કંધ-
 એવ ચ ॥ સર્વે તે પાર્થિવા જ્ઞેયા । મહાભોગ-
 મહાધનાઃ ॥ ૮૮ ॥ ઇતિ સ્કંધલક્ષણં ॥ ચં-

જેની મોક પૂર્ણકુચમસ્તી ગોઠ હોય તે
 ધનવાન અથવા રાજા થાય છે. ॥ ૮૬ ॥ છાં-
 વી ભંચી વાંકી પોપટજેવી અને કાઢી એ સર્વ
 ઢોક વર્જવા યોગ્ય છે. ॥ ૮૭ ॥ એવીરીતે મો-
 કનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જે મનુષ્યો શંડ હ-
 સ્તી અથવા કેઢજેવી સ્કંધવાળા હોય તે મહા
 વૈજવ અને ધનવાળા રાજા થાય છે. ॥ ૮૮ ॥
 એવીરીતે સ્કંધનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જેનું મ-

સામુદ્રવચનં યથા ॥૮૩॥ સુખિનં સુજનં ચા
 પિ । સા ચ પ્રાપ્તા કનિષ્ઠિકાં ॥ સર્વદા ચ ક-
 રોત્યેવ । યદ્યત્તિન્ના શુજનકરા ॥૮૪॥ કનિષ્ઠા-
 મૂલરેખાયા । યાવંત્યોઽધશ્ચ રેખકાઃ ॥ તાવં-
 ત્યો મહિલાસ્તસ્ય । પુરુષસ્ય વિનિશ્ચિતાઃ ॥
 ॥ ૮૫ ॥ ઈતિ સામુદ્રિકે રેખાલક્ષણં ॥

ગ્રીવા ચ વર્તુલા યસ્ય । પૂર્ણકુંજસમા મ-

સુખવાળો થાય એ. એવું સામુદ્રનું વચન છે. ॥
 ॥ ૮૩ ॥ તે જો અવિઠ્ઠિત ટચલી ધ્યાંગલી-
 સુધી જતી હોય તો તે શુજન કરનારી સુખી
 તથા જાગ્યવાન કરનારી થાય છે, ॥૮૪॥ ટ-
 ચલી ધ્યાંગલીની નીચેની મૂળ રેખાની વચમાં
 જેટલી નાની રેખાનું હોય એ તેટલી સ્ત્રીનું
 તે પુરુષને થાય છે. ॥ ૮૫ ॥ એવીરીતે સામુ-
 દ્રિકનેવિષે રેખાનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥

वेत्त ॥ पार्थिवः स तु विज्ञेयो । धनवान् धन-
 संकुलः ॥ ८६ ॥ दीर्घा ग्रीवा शिखग्रीवा । कं-
 बुग्रीवायवा पुनः ॥ शुक्रग्रीवा च कृष्णा च ।
 वर्जनीयाश्च ताः समाः ॥ ८७ ॥ इति ग्रीवा-
 लक्षणं ॥ शंडस्कंधो गजस्कंधः । कदलीस्कंध
 एव च ॥ सर्वे ते पार्थिवज्ञेया । महाभोग-
 महाधनाः ॥ ८८ ॥ इति स्कंधलक्षणं ॥ चं-

जेनी मोक पूर्णकुलमरखी गोळ होय ते
 धनवान् अथवा राजा थाय ते. ॥ ८६ ॥ लां-
 बी लुंची वांकी पोपटजेवी अने काळी ए सर्व
 होक वर्जवा योग्य ते. ॥ ८७ ॥ एवीरीते मो-
 कनां लक्षण कहां ते. ॥ जे मनुष्यो शंड ह-
 स्ती अथवा केळजेवी स्कंधवाळा होय ते महा
 वैभव अने धनवाळ राजा थाय ते. ॥ ८८ ॥
 एवीरीते स्कंधनां लक्षण कहां ते. ॥ जेनुं म-

ડંબિંબોપમં વક્રં । ધર્મશીલં સદા ભવેત્ ॥ મૃ-
 ગમૃપકવક્રાશ્ચ । તે નરા માગ્યવર્જિતાઃ ॥ ૮૫ ॥
 કરાલવક્રા ટ્પાશ્ચ । ધનહીનાઃ પ્રકીર્તિતાઃ ॥
 હ્યવક્રા નરા યે ચ । દુઃસ્વદારિચ્છિરોગિણઃ ॥
 ॥ ૮૬ ॥ ઇતિ મુખલક્ષણં ॥ યસ્ય ગદ્ધૌ હિ
 સંપૂર્ણૌ । પદ્મપત્રસમપ્રચૌ ॥ ભોગવાન્ સ ન-
 રશ્ચૈવ । સર્વવિદ્યાધરઃ સ્મૃતઃ ॥ ૮૭ ॥ સિંહ-

હોરું ચંદ્રતાં ધિંમમાન હોય તે ધર્મિષ્ઠ, ધ્યને
 હરિણ અથવા હંદરજેવા મહોઢાંવાળા મનુષ્યો
 દુર્ભાગી હોય તે. ॥ ૮૫ ॥ મયંકર મુલ્લવાળા
 'ધનરહિત રાજા થાય તે, ધ્યને ઘોઢાંજેવા મુ-
 લ્લવાળા મનુષ્યો દુઃખી દરિદ્રી ધ્યને રોગિષ્ઠ
 થાય તે. ॥ ૮૬ ॥ એવીરીતે મુલ્લનાં લક્ષણ
 કહ્યાં છે. ॥ જેના વચ્ચે 'ગાલો' જરેલા તથા ક-
 મલતા પાનજેવા વર્ણવાલ્લ હોય તે તે મનુષ્ય

व्याघ्रगर्जेद्राणां । कपोलौ सदृशौ यदि ॥ सु-
खी जोगी जवेन्नित्यं । बहुपुत्रश्च जायते ॥
॥ ९२ ॥ रक्तावरो नृपतिः स्या—द्वकोष्टः ख-
लु दुःखिनः ॥ स्थूत्राभ्यामघराभ्यां च । नरा-
भ्यामनदुःखिनाः ॥ ९३ ॥ इत्योष्टलक्षणं ॥ क-
दंबपुष्पसंकाश—दंतकैर्नृपतिः स्मृतः ॥ रक्षो-

जोगी तथा सर्वविद्यामंपन्न थाय वे. ॥ ९१ ॥
जेना गाल सिंह व्याघ्र अथवा हाथीजेवा हो-
य ते मनुष्य हमेशां सुखी जोगी तथा बहु,
पुत्रवालो थाय वे. ॥ ९२ ॥ लाल होम्वालो
राजा, बांका होम्वालो दुःखी अने जेना बने
होठ जाना होय ते घणो दुःखी होय वे. ॥
॥ ९३ ॥ एवीरीते होठनां लक्षण रुखां वे.
कदंबनां पुष्पसरखा दांतवालो राजा थाय वे,
अने राक्षस अथवा वानरजेवा दांतवाळा ह-

व्याघ्रगर्जेन्द्राणां । कपोलौ सदृशौ यदि ॥ सु-
खी जोगी जवेन्नित्यं । बहुपुत्रश्च जायते ॥
॥ ७२ ॥ रक्ताधरो नृपतिः स्या—दकोष्ठः ख-
बु दुःखिनः ॥ स्थूत्रान्यामधराभ्यां च । नरा-
भ्ययं न दुःखिना ॥ ७३ ॥ इत्योष्टलक्षणं ॥ क-
दंबपुष्पसंकाश—दंतकैर्नृपतिः स्मृतः ॥ रक्षो-

जोगी तथा सर्वविद्यामंपन्न थाय वे. ॥ ७१ ॥
जेना गाल सिंह व्याघ्र अथवा हाथीजेवा हो-
य ते मनुष्य हमेशां सुखी जोगी तथा बहु,
पुत्रवाळो थाय वे. ॥ ७२ ॥ लाल होम्वाळो
राजा, बांका होम्वाळो दुःखी अने जेना बने
होठ जामा होय ते घणो दुःखी होय वे. ॥
॥ ७३ ॥ एवीरीते होठनां लक्षण कक्षां वे.
कदंबनां पुष्पसरखा दांतवाळो राजा थाय वे,
अने राक्षस अथवा वानरजेवा दांतवाळो ह-

વાનરદંતાશ્ચ । નિત્યં ક્ષુધા તૃપાદિતાઃ ॥૯૪॥
 હસ્તિદંતા મહાદંતા । હયદંતા ગુણાન્વિતાઃ ॥
 કર્ણલૈ રુદ્ધદશનૈ—નરા હિ દુઃખજીવિનઃ ॥
 ॥ ૯૫ ॥ દ્વાત્રિંશદ્દશનૈ રાજા । એકત્રિંશશ્ચ
 ષોગવાન્ ॥ ત્રિંશદ્વિદશનૈશ્ચાત્ર । નરા હિ દુઃ
 ખજીવિનઃ ॥ ૯૬ ॥ ઇતિ દંતલક્ષણં ॥ કૃ-
 ણ્ણા જિહ્વા ભવેદ્યસ્ય । સ નરો દુઃખમાવ્રનઃ

મેશાં ચુલ્લ ઘ્વને તરસથી પીડાય છે. ॥૯૪॥
 હાથી ઘ્વને અશ્વજેવા મોટા દાંતવાળા ગુણી,
 ઘ્વને ભયંકર તથા હુલા દાંતવાળા દુઃખી હો-
 ય છે. ॥ ૯૫ ॥ ૩૨ દાંતવાળો રાજા, ૨૧ દાં-
 તવાળો ષોગી ઘ્વને ૩૦ દાંતવાળા મનુષ્યો દુઃ-
 ખી હોય છે. ॥ ૯૬ ॥ એવીરીતે દાંતનાં લ-
 ક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જેની જીભ અતિકાલી હો-
 ય તે દુઃખી, ઘ્વને કાળાશ પમતી જીભવાળો

શ્યામલાયાં તુ જિહ્વાયાં । સંભવેત્પાપકારકઃ
 ॥ ૯૭ ॥ સ્થૂલજિહ્વાસ્તથા કૂસ—સ્તે નરો-
 ઽનૃતજાપિણ ॥ શ્વેતજિહ્વા નરા યે તુ । શૌ-
 ચાચારવિવર્જિતાઃ ॥ ૯૮ ॥ પદ્મપલામજિહ્વસ્તુ
 । યોગવાન્ મિષ્ટબોજનઃ ॥ રક્તજિહ્વો જવેદ્ય-
 સ્તુ । વિચાલહ્સ્યાં મ પ્રાપ્નુયાત્ ॥ ૯૯ ॥ ઇ-
 તિ જિહ્વાલક્ષણં ॥ કૃષ્ણતાલુનરા યે તે । જ-

પાપી થાય છે. ॥ ૯૭ ॥ જામી જીનવાળા
 કૂર અને અસત્ય બોલનારા હોય છે, અને
 ધોળી જીનવાળા પવિત્રાચાર વિનાના હોય છે,
 ॥ ૯૮ ॥ કમલનાં પાનજેવી જીનવાળો મો-
 ગી તથા મિષ્ટાન્ન સ્નાનારો થાય છે, અને લા-
 લ જીનવાળો વિદ્યા અને લક્ષ્મી મેલવે છે.
 ॥ ૯૯ ॥ એવીરીતે જીનનાં લક્ષણ કહ્યાં છે.
 જે મનુષ્યો કાઠ્યં તાલ્યાંવાળા હોય તે કુલ્યં

વંતિ કુલનાશકાઃ ॥ પંક્તપત્તસમં તાંદુ । સં
 નરો ઋપતિર્નિવેત્ ॥ ૧૦૦ ॥ શ્વેતતાલુનરા યે
 ચ । ધનવંતો ભવંતિ તે ॥ રક્તતાલુનરા યે તુ
 ॥ ધનગાજો જ્ઞવંતિ તે ॥ ૧ ॥ પીતતાલુનરા
 યે ચ । ભવંતિ તે નરાધિપાઃ ॥ જોગિનસ્તે
 ભવેયુશ્ચ । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૨ ॥ ઇતિ તા-
 લુલક્ષણં ॥ હંસસ્વરો નરો ધન્યો । મૈઘગંજી-

નો નાશ કરે છે, અંને કમલનાં પત્ત સરલાં
 તાલવાંવાળો રાજા થાય છે. ॥ ૧૦૦. ॥ શ્વેત
 તાલવાંવાળા ધનવાન અંને લાલ તાલવાંવાળો
 પણ ધનવાન થાય છે. ॥ ૧ ॥ પીઠાં તાલવાં-
 વાળા રાજા અથવા જોગી થાય છે, એમ સામુ-
 દ્રસું વચન છે. ॥ ૨ ॥ પીઠીતે તાલુનાં લક્ષ-
 ã કહ્યો છે. ॥ હંસજેવા સ્વરાંઓ પૂજ્ય, મૈઘ-
 ધજેવા ગંજીર સ્વરાંઓ રાજા અંને બ્રમરજેવાં .

રપાર્થિત ॥ મુંતવસ નરા નિત્યં । જોગવંતો
 નરેશ્વરાઃ ॥ ૩ ॥ ક્રોંચસ્વરા નરા યે ચ । જા-
 ગ્યવંતો જાંતિ તે ॥ સ્વઃજાઠવંગ યે ચ । નિ-
 ર્ધના પાપકારિણઃ ॥ ૪ ॥ ઇતિ સ્વરલક્ષણં ॥
 પાર્થિવઃ શુઠનાગઃ સ્યુ —દર્ધિનાશાશ્ચ મો-
 ગિનઃ ॥ હ્રસ્વનાશા નરા યે ચ । ધર્મશૌલાંશ્ચ
 તાન્ વિદુ ॥ ૫ ॥ હસ્તિનાગા નરા યે ચ ।

સ્વસ્વાલ્લા મનુષ્યો હમેશાં વેજ્જવી રાજા યાચ઼ે.
 ॥ ૩ ॥ વ્રૌંચજેવા સ્વસ્વાલ્લા જાગ્યવાન થાય
 ળે, ધ્યને જે સ્વર તથા કાગલાજેવા સ્વસ્વાલ્લા
 હોય ળે તે નિર્વન ધ્યને પાપી યાચ ળે. ॥૪॥
 પ્વીરીને સ્વરનાં લક્ષણ કહ્યાં ળે. ॥ પોપટજે-
 વી નાસિકાવાલ્લા રાજા, લાંબી નાસિકાવાલ્લા
 જોગી, ધ્યને ટુંકી નાસિકાવાલ્લા ધર્મિષ્ઠ જા-
 ળવા. ॥ ૫ ॥ વલ્લી હાથીજેવી નાસિકાવાલ્લા,

પીતવર્ણાશ્ચ યે નરાઃ ॥ પીતનાશા નરાશ્ચાપિ ।
 સર્વે તે જનવહ્નુભાઃ ॥ ૬ ॥ સ્થૂલનાશા નરા
 યે ચ । નિર્ધનાસ્તે જવંતિ હિ ॥ વક્ત્રનાશા-
 સ્તથા ચાપિ । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૭ ॥ યેષાં
 વક્ત્રા ચ દીના ચ । નાશિકા મુખમધ્યગા ॥
 તે સર્વે દુઃખિનો જ્ઞેયા । ધનશીલવિવર્જિતાઃ
 ॥ ૮ ॥ ઇતિ નાશિકાલક્ષણં ॥ રક્તાક્ષા ધ

પીઢા વર્ણવાલા અંને પીઢી નાસિકાવાલા સ-
 વંને પ્રિય થાય છે. ॥ ૬ ॥ જાડી, અંને વાં-
 કી નાસિકાવાલા નિર્ધન થાય છે, એમ સા-
 મુદ્રનું વચન છે. ॥ ૭ ॥ જેલની નાસિકા વાં-
 કી અંને દીનતાવાલી હોય તે દુઃખી તથા
 ધન અંને આચારરહિત જાણવા. ॥ ૮ ॥ એ-
 વીરીતે નાસિકાનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ રાત્રી
 આંખવાલા ધનવાન, વાઘજેવી આંખવાલા સ્ત્રી-

नवंतश्च । व्याघ्राक्षाश्च प्रकोपिनः ॥ कुर्कुश-
 क्षाः सदारिद्र्या । मृगाक्षाः सुखिनस्तथा ॥ १० ॥
 बिडालहंमनेत्राश्च । भवंति पुरुषाश्चमाः ॥ म-
 यूरनकुत्राक्षाश्च । ते सर्वे मध्यमा स्मृताः ॥
 ॥ १० ॥ इति चक्षुर्लक्षणं ॥ ह्रस्वकर्णः सदा
 भोगी । दीर्घकर्णश्च मध्यमः ॥ रोमकर्णं म-
 नुष्याश्च । सर्वे ते सुखभोगिनः ॥ ११ ॥ इ-

जण. कूकनाजेवी आंखवाला गरीब, अने ह
 रिणजेवी आंखवाला सुखी होय वे. ॥ ९ ॥
 बिडाली अने हंमजेवी आंखवाला अयम हो
 य वे, अने मोर तथा नोळीयांजेवी आंखवा-
 ला मध्यम पुरुष होय वे. ॥ १० ॥ एवीरीते,
 आंखनां लक्षण कहां वे. ॥ टुंका कानवालो,
 हमेशां भोगी, लांबा कानवालो साधारण,
 अने रोमसहित कर्णवालो सुख भोगवनार

ति कर्णलक्षणं ॥

ललाटेनार्धचंद्रेण । संजवेत्पृथिवीपतिः ॥
 विपुलेन ललाटेन । विद्याढ्यश्च भवेन्नरः ॥ १२ ॥
 शृङ्गेनाथ ललाटेन । स्वर्पायुर्जायते नरः
 ॥ उन्नतेन ललाटेन । धनदाः प्रजायते ॥
 ॥ १३ ॥ विषमेण ललाटेन दुःखिनो जर्जरा
 नराः ॥ परकर्मरता नित्यं । प्राप्यन्ते बन्धवन्तं

थाय ते. ॥ ११ ॥ एवमीत कर्णः । लक्षणं ते.

अर्धचंद्रजेवा कर्णवालो पृथ्वीपति, अने
 विशाल ललाटवालो विद्वान् नाय ते. ॥ १२ ॥

टुंकां कर्णवालो स्वर्पायुषः अने उंचा क-
 णवालो धननो लाल मेढवनारो थाय ते.

॥ १३ ॥ वांका कर्णवालो दुःखी, जर्जरित,
 परसेवक, अने बंधनवालो थाय ते. ॥ १४ ॥

जैना कर्णमां त्रिशूल अथवा मातुं देखाय,

॥ १४ ॥ त्रिशूलं कुलिशं चापि । ललाटे य-
स्य दृश्यते ॥ ईश्वरं न विजानीयात् । प्रमदा-
जनबल्लभं ॥ १५ ॥ पंचरेखः शतायुः स्या-
दशीतिश्चतुर्जिह्वया ॥ नवन्ति त्रीणि पट्टि-
स्याद् । दान्यां च विंशतिद्वयं ॥ १६ ॥ रेख-
जेन ललाटेन । विंशतिः परिकीर्तिता ॥ अ-
रेखकललाटेन । स्वर्णायुर्जायते नरः ॥ १७ ॥
इति ललाटलक्षणं ॥ कुट्टितैः स्फुटितै रुद्धैः

ते घनवान् अने स्त्रीभुने प्रिय थाय ठे. ॥
॥ १५ ॥ जेना कपाळमां पांच रेखा होय ते
शतायुषी, चार रेखा होय ते पंशी वर्षनो, त्र-
ण रेखावाळो साठ वर्षनो. वे रेखावाळो चा-
लीस वर्षनो अने एक रेखावाळो बीस वर्षनो
थाय ठे, अने रेखारहित कपाळवाळो, माणस
स्वर्णायुषी थाय ठे. ॥ १६-१७ ॥ एवीरीते

। स्थूलैः केशैश्च तस्करः ॥ दुःस्वितः पुरुषो
 ज्ञेयः । कुधा च परिपीडितः ॥ १९ ॥ विरला
 मधुराः केशाः । स्निग्धा भ्रमरसन्निभाः ॥ म-
 धुवर्णाश्च यत्केशा—स्ते सर्वे कमलाप्रियाः ॥
 ॥ २० ॥ इति सामुद्रिके नरवृक्षणानि ॥

ललाटनां लक्षण कहां वे ॥ जेना केश बां
 का फुटेला दुखा अने जाडा होय ते माणस
 चोर हु ली अने कुधाथी पीमायेलो रहे वे.
 ॥ १९ ॥ जेना वाल बूढ मधुर चीकणा अ-
 ने अलि तथा मधुजेवा वर्णवाळ होय ते स-
 घला-धनवान् थाय वे. ॥ २० ॥ एवीरीते सा-
 मुद्रिकशास्त्रमां प्रथमां समाप्त

अथ स्त्रीलक्षणानि कथ्यन्ते—यथा वि-
 ज्ञायते स्तं । शुभाशुभमिति स्मृतं ॥ वदन्ति
 च प्रशस्तं च । स्त्रीणां वक्ष्येऽथ लक्षणं ॥२१॥
 मातरं पितरं चापि । ज्ञातरं देवरं तथा ॥ भ-
 र्त्तारं च विना नारी । रक्षणरहिता सदा ॥२२॥
 हस्तपादौ परीक्षेत् । ह्यंगुलीश्च नखांस्तथा ॥
 पाणिरेखाश्च जंघाश्च । कटिं नाभिं तथैव च

हवे स्त्रीनां लक्षणो कहे ठे—जेम र-
 त्ननी परीक्षा करीने शुभ अशुभ विगेरेनो
 निर्णय थाय ठे, तेम स्त्रीनुनां लक्षणोनो
 निर्णय कहुं ठुं ॥ २१ ॥ माना पिता ज्ञाह
 देवर तथा जर्तार विनानी स्त्री रक्षणरहित
 कहेवाय ठे. ॥ २२ ॥ हाय पग आंगळी नख
 हायनी रेखा जंघा केद नाभि ऊरु उदर
 स्तन चुजा ठाती कपाल मस्तक केश रोमस-

॥ ૨૩ ॥ કુરુ ચોદરપૃષ્ઠિં ચ । ન્તનૌ કલમુ-
જૌ તથા ॥ વદ્ધ સ્થલં લલાટં ચ । શિરઃ કે-
શાંસ્તથૈવ ચ ॥ ૨૪ ॥ રોમગર્જિ સ્વરં વર્ણં ।
યવમત્સ્યાદિકાંસ્તથા ॥ એવમર્થં પરીક્ષેત । ક-
ન્યાશાસ્ત્રવિશારદઃ ॥ ૨૫ ॥ પાદૌ સમાંગુલિ-
ક્ષિપ્તૌ । ઝૃમ્પ્યાં યદિ પ્રતિષ્ઠિતૌ ॥ કોમલૌ
ચૈવ રક્તૌ ચ । સા કન્યા ગૃહમંદિની ॥ ૨૬ ॥
અંગુષ્ઠાંતેન રક્તેન । ઝર્તારં ચૈવ મન્યતે ॥ અ-

જિ સ્વર વર્ણ જવ અને મત્સ્ય વિગેરેની ક-
ન્યાશાસ્ત્રના જાણવારે પરીક્ષા કરવી જોઈએ.
॥ ૨૩-૨૫ ॥ જે કન્યાના પગ સરસી અંગ-
લીવાળા કોમલ અને લાલ વર્ણના ઝમિપર
પહતા હોય તે કન્યા ઘરને શોજાવનારી થા-
ય છે. ॥ ૨૬ ॥ જેણીનો અંગુઠાનો ઠેઠો રા-
તો હોય તે ઝર્તારને માનિતી થાય છે, જેનાં

દ્વપવૃત્તૈઃ પતિં હન્યા-ઠ્ઠહુવૃત્ત પતિવ્રત ॥૨૭॥
 ઉન્નતૈશ્ચંદ્રવત્સૌખ્યં । માંસલેશ્ચ ચ ॥ શુ-
 ચિન્નિઃ પદ્મવર્ણેશ્ચ । પુત્રવંશ ત્રિય ॥ ૨૮ ॥
 ॥ ૨૮ ॥ ચક્રં પદ્મં ધ્વજશ્ચત્ર । સ્વસ્તિકો વ-
 ધ્વમાનકઃ ॥ યાસાં પાદેષુ દક્ષતે ॥ જેનાસ્તા
 રાજયોપિતઃ ॥ ૨૯ ॥ યસ્મા પાદચત્રે રેખા ।
 તર્જનીગા પ્રકાશતે ॥ તર્જનિ લગતે જીર્ણ ।

આંગળાં થોડાં ગોઠ હોય તે પતિને મા-
 રનારી થાય છે. અને વિશેષ ગોઠ આંગળાં
 વાલી પતિવ્રતા હોય છે. ॥ ૨૭ ॥ જેના પગ
 ઉન્નત માંસલ પવિત્ર અને પદ્મજેવા વર્ણગાળા
 હોય તે પુત્રવતી તથા લક્ષ્મી દેનારી થાય છે.
 ॥ ૨૮ ॥ જેણીના પગમાં ચક્ર પદ્મ ધ્વજા ચત્ર
 અથવા સ્વસ્તિક દેખાય તે મનના પાવ છે.
 ॥ ૨૯ ॥ જેણીના પગમાં તર્જની લગતે જીર્ણ

प्रिया चर्तुस्तथा च सा ॥ ३० ॥ यस्या न स्पृ-
 शते नृमि—मंगुली च कनिष्ठिका ॥ भर्तारं
 प्रथमं हत्वा । द्वितीये सुप्रतिष्ठिता ॥ ३१ ॥
 यस्यास्त्वनामिका द्रुत्वा । तां विदुः कलहप्रि-
 यां ॥ भूमिं न स्पृशते यस्या । सा पतिद्वय-
 गामुक्ता ॥ ३२ ॥ अंगुलिं च व्यतिक्रम्य । य-

आगळ रेखा प्रकाशती होय ते भर्तारने तु-
 स्त मेलवे ठे, अने जो चर्तारने तेवी रीतें
 होय तो ते प्रियाने तुस्त मेलवे ठे. ॥ ३० ॥
 जेणीनी टचली आंगळी जमीनने अमकती
 न होय ते पहेला भर्तारने मारीने बीजा च-
 र्तापासे प्रतिष्ठित थाय ठे. ॥ ३१ ॥ जेणी-
 नी अनामिका टुंकी होय ते कलहप्रिय हो-
 य ठे, अने जेणीनी ते आंगळी जमीनने न
 अमकती होय ते बे पति भोगवतारी थाय

સ્યાઃ પાદપ્રદેશિની ॥ કુમારી રમતે જારં ।
 યૌવનેઽસ્યાશ્ચ કા કથા ॥ ૩૩ ॥ ભૂત્રનપાર્ષ્ણિ-
 ઈઃશીલા । મહાપાર્ષ્ણિર્દરિદ્રિણી ॥ દીર્ઘપા-
 ર્ષ્ણિઃ પરિક્ષિષ્ઠા । સમપાર્ષ્ણિઃ સુશોજના - ॥
 ॥ ૩૪ ॥ દ્વસ્વાંગુષ્ઠપદં દત્તે । ચંચનં કલહપ્રિ-
 યા ॥ નિર્મૂઢગુલ્ફા યા નારી । સા નારી સુ

ઝે. ॥ ૩૨ ॥ જેણીની ટ્વલી આંગલી અના-
 મિકાથી મોટી હોય તે સ્ત્રી કુમારી અવસ્થા-
 માં પણ ચારને જોગવે ઝે, તો યુવાવસ્થામાં
 તેણીની શી વાત કહેવી ? ॥ ૩૩ ॥ ભૂંચી પા-
 નીવાળી વ્યભિચારિણી, મોટી પાનીવાળી ગરી-
 બ, લાંબી પાનીવાળી દુઃખી, અને સરસી પા-
 નીવાળી સ્ત્રી સારી હોય ઝે. ॥ ૩૪ ॥ ટુંકા અં-
 ગુઠાવાળી કલહપ્રિય તથા સંકટ દેનારી થાય
 ઝે, અને જે સ્ત્રીના ગુલ્ફ ગંભીર હોય તે સુખ

સ્વમેધતે ॥ ૩૫ ॥ ઇતિ નારીણામંગુલિલક્ષણં.

પીતસ્તનો ઘનોં ત્રિગ્ધૌ । રોમરાજિવિવ-
ર્જિતૌ ॥ કુંડિકુંડસમાકારૌ । યસ્યાઃ સા લ-
ક્ષતે સુત્વં ॥ ૩૬ ॥ રોમનિઃ સ્વર્ણવર્ણૈશ્ચ । નાઃ
જૌ ચ ત્રિવલ્લી ધૃતા ॥ નેરંદસ્ય તુ સા માર્યા
। જવનીઠ ન સંગય ॥ ૩૭ ॥ કૂર્મશ્ચૃષ્ટં જગં

વધારે ટે. ॥ ૩૫ ॥ પર્વીરાતે સ્ત્રીનો ધ્યાંગલી-
જનાં લક્ષણ કહ્યાં ટે. ॥

જે સ્ત્રીના સ્તન કઠણ પુષ્ટ સ્તિગ્ર વાઝર-
હિત અને દાર્થીના કુંડજવા આકારના હોય
તે સુખ મેળવે ટે. ॥ ૩૬ ॥ જેણીના રોમ સુ-
વર્ણજેવાં વર્ણવાઝાં હોય ટે, તથા જેણીની
નાખિમાં ત્રિવલ્લી હોય તે રાજાની સ્ત્રી થાય
ટે, તેમાં જગ પણ સંદેહ નથી. ॥ ૩૭ ॥ જે
સ્ત્રીની યોનિ કાચવાની પીઠજેવી, કાઢી, સ્તિ-

યસ્યાઃ । કૃષ્ણં સ્ત્રિગ્ધં ચ શોભનં ॥ ધનવા-
 ન્યવતી સા ચ । પુત્રગારં પ્રસૂયતે ॥ ૩૮ ॥
 નિર્માસં ચૈવ દીર્ઘં ચ । જગં શુષ્કં સિરાયુતં ॥
 દારિદ્ર્યં દુઃસ્વપ્નામોતિ । દૌર્જાગ્યં સેતિ નિર્દિ-
 શેત્ ॥ ૩૯ ॥ જન્મતૈર્દક્ષિણૈઃ પાર્શ્વૈઃ । સ્ત્રિયઃ
 પુત્રપ્રદાઃ સ્મૃતાઃ ॥ વામોન્નતભગા યા ચ । સા
 ચ ધન્યાં પ્રસૂયતે ॥ ૪૦ ॥ અશ્વસ્ત્રદણસંકા-

૩૪ અને શોજિની હોય તે ધન ધાન્ય અને
 સંતતિવાઢી હોય તે. ॥ ૩૮ ॥ જેણીની યોનિ
 માંમસદ્ધિત ઢાંચી સુક્રાચેલી તથા મિરામદ્ધિત
 હોય તે સ્ત્રી દારિદ્ર્ય અને દુઃસ્વ જોગવે તે. ॥
 ૩૯ ॥ જે સ્ત્રીની યોનિની જમણી વાજુ જં-
 ચી હોય તે પુત્રોનો, અને જેની યોનિની
 ઢાંચી વાજુ જંચી હોય તે પુત્રીજનને જન્મ
 આપે તે. ॥ ૪૦ ॥ જેણીની યોનિ પીપચાનાં

शं । गूढं गूढमणिस्थितं ॥ यस्याः सा सुन-
गा घन्या । पुण्यवद्भिरवाप्यते ॥ ४१ ॥ आक-
र्तः सुभगो यस्या । भगस्योऽस्मिस्तके ॥ त-
स्याः प्रजायते पुत्रो । घनधान्यसमन्विनः ॥
॥ ४२ ॥ कूर्मपृष्ठा गजपृष्ठा । समकोमलरोमि-
णी ॥ विवर्णा पद्मपत्रा च । पडेते सुनगा भ-
गाः ॥ ४३ ॥ खरोरुसरोमा च । शुक्ला दी-

पानजेवा आकारनी होय ते स्त्री सुनगी पू-
ज्य तथा पुण्यवानोनेज लन्य होय ते । ४१।
जेनी योनिना चपला रागपर शुभ गोळ-
कार होय ते घन धान्ययी दरपूर पुत्रने ज-
न्म आपनारी थाय ते । ४२ ॥ काचबानी
पीठजेवी १, हाथीनी पीठजेवी २, सीधी ३,
कोमळ रोमवाळी ४, विवर्ण ५, अने पद्मनां
पत्रसरसी ६, ए ठ जाननी योनि सारी कहे-

घां च नाशिका ॥ संकय विस्त्रा चैव । पडे-
 ते मध्यमा भगाः ॥ ४४ ॥ गुह्यांते तिलकं य-
 स्थाः । श्यामं वा कुंकुमोगमं ॥ अथवा दक्षि-
 णे जामे । प्रशस्ता मा निगद्यते ॥ ४५ ॥
 इति स्त्रीभगलक्षणानि ॥

धान्यगंधा च या नारी । निवगंधा च

वाय वे. ॥ ४३ ॥ खरजेवा आकरा बाळवाळी
 सूकी, लांबी नाकजेवा आकारनी सांकनी न-
 था विस्त्र ए ठ जातनी योनि मध्यम कहेवा-
 य वे. ॥ ४४ ॥ जे स्त्रियां गुह्यानी चंद्र अ-
 थवा जमणे पन्खे श्याम अथवा लावु नि-
 लक होय ते सारी कहेवाय वे. ॥ ४५ ॥ ए-
 वीरीते स्त्रीनी योनिनां लक्षण कहां वे. ॥

लांबां आयुष्यनी अभिलाषा राखनारे
 धान्य अने लांबमाना गंधवाळी स्त्री प्रथमंथी

યા ભવેત્ ॥ વર્જનીયા પ્રયત્નેન । યદીઞ્ચિર-
 જીવિતં ॥ ૪૬ ॥ ક્ષીરગંધાં ત્યજેત્કન્યાં । તથૈવ
 કટુગંધિલાં ॥ રક્તગંધાં ત્યજેત્કન્યાં । સા ક-
 ન્યા હુ સ્વદાયિની ॥ ૪૭ ॥ ગોમૂત્રદસ્તિહા-
 નો । ગંધો યસ્યાઃ પ્રસૂયતે ॥ દુષ્ટગંધા ચ યા
 નારી । તાં નારિં યસ્તિર્જયેત્ ॥ ૪૮ ॥ તુંબી-
 પુષ્પસમો ગંધો । યસ્યા લાલોપમસ્તથા ॥ ત-

ત્યજી દેવી. ॥ ૪૬ ॥ દુઃખજેવા ગંધવાળી કઠ-
 વી ગંધવાળી તથા લોહીજેવા ગંધવાળી કન્યા
 રાજી દેવી, કારણકે તે દુઃખ દેનારી થાય
 છે. ॥ ૪૭ ॥ જે સ્ત્રીની ગંધ ગોમૂત્ર અથવા
 દહતાગ્રજેવી હોય તે દુષ્ટગંધા કહેવાય છે, ત-
 થા તેવી સ્ત્રીને ત્યજી દેવી. ॥ ૪૮ ॥ જે સ્ત્રી-
 નો ગંધ તુંબીપુષ્પજેવી અથવા લાલજેવી હો-
 ય તેનો મર્તાર દુઃખી થાય છે, કારણકે તે

સ્યા દુઃસ્વી જવેદ્ધર્તા । યતઃ સા દુઃસ્વશયિની
 ॥ ૪૯ ॥ ચંપકાદિકપુષ્પાણાં । યદિ ગંધો મ-
 વેત્તિષ્ઠિયઃ ॥ સુગન્ધા સા સૃજેન્નિત્યં । જર્તારં વ-
 શર્ત્તેનં ॥ ૫૦ ॥ યા ચ ઠલુંદરીગંધા । મત્સ્ય-
 ગંધા ચ યા જવેત ॥ જગ્રગંધા ચ યા નારી ।
 તાં નારીં પરિવર્જયેત્ ॥ ૫૧ ॥ ઇતિ સામુદ્રિકે
 સ્ત્રીણાં ગંધજ્ઞકણં ॥ નિતંવદેશમુત્તમં । વિ-

હુઃસ્વ દેનારી હોય છે. ॥ ૪૯ ॥ જે સ્ત્રીની
 ચંપક વિગેરે પુષ્પજેવી ગંધ હોય તે મર્તારને
 વશ કરનારી થાય છે, ॥ ૫૦ ॥ ઠલુંદરજેવી
 ગંધવાળી મત્સ્યજેવી ગંધવાળી ધ્યને જગ્ર ગંધ-
 વાળી સ્ત્રી ત્યજી દેવી. ॥ ૫૧ ॥ પર્વારીતે સા-
 મુદ્રિકશાસ્ત્રમાં ગંધનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જે
 સ્ત્રીનો નિતંવપ્રદેશ જંત્રો ધ્યને વિસ્તારવાળો
 હોય તથા જેનો મધ્યજાગ વિવહીસદ્ધિત ત-

स्तीर्णं शस्यते स्त्रियः ॥ मध्यं वलित्रयोपेतं ।
 कृशं च सुजगं मतं ॥ ५२ ॥ गंजीरा नाजि-
 का यस्या । दक्षिणावर्तकान्विता ॥ समांसला
 च स्त्रिया च । सा नारी सुखमेवने ॥ ५३ ॥
 नाजेरधो जवेयस्या । लांछनं मशकोपमं ॥
 कुंकुमोदकसंकाशं । प्रशस्ता सा निगद्यते ॥
 ॥ ५४ ॥ मंरूककृदिका नारी । न्यग्रोवपरि-
 मंमला ॥ एकं जनयते पुत्रं । स च गजा

था पातव्यो ह्येय ते स्त्री चत्वार्य वे. ॥ ५२ ॥
 जेणीनी नाजि गजीर दक्षिणावर्ती पुष्ट अने
 स्त्रिय ह्येय ते स्त्री सुख वधारे वे. ॥ ५३ ॥
 जे स्त्रीनी नाजिनी नीचे कुंकुना मशकजेवुं
 चिन्ह ह्येय ते सारी कट्टेवाय वे. ॥ ५४ ॥
 जे स्त्रीतुं उदर देहकांजेवुं अने वटवृक्षजेवा
 मंमलांकारुं ह्येय ते नारी एकज पुत्रने ज-

નવિષ્ણતિ ॥ ૧૧ ॥ સ્તનૌ ચ શિથિલૌ ય-
 સ્યા । લઘુ ચ વિઘ્નૌ પુનઃ ॥ નિર્મામૌ ચેવ
 નિષ્તેજૌ । તાઃ સ્ત્રિયો ન હિ શોભતાઃ ॥ ૧૬ ॥
 સ્તનૌ ચ સુદૃઢો યસ્યાઃ । પીનોન્નનિયુતૌ સમૌ
 ॥ મમામલૌ ચ લિંગૌ ચ । મા સૌભાગ્યવતી
 ભવેત ॥ ૧૭ ॥ યસ્યાઃ સ્તનૌ ઘૌ લિંગૌ
 રોમગજિવિર્જિતા ॥ હસ્તિનાશૈવ જંઘા ચ ।

નમ આપે ઝે. જે રાજા થાય ઝે. ॥ ૧૧ ॥
 જે સ્ત્રીનાં સ્તન પોવાં નાનાં લુગં માંસરહિત
 અને નિસ્તંજ હોય તે સ્ત્રી સારી હોતી ન-
 થી. ॥ ૧૬ ॥ જેણીનાં સ્તન દૃઢ કડગ લં-
 ઘાં સીઘાં પુષ્ટ અને સ્તિંગ હોય તે સ્ત્રી સૌ-
 ભાગ્યવતી હોય ઝે. ॥ ૧૭ ॥ જેણીનાં સ્તન
 જાડાં સ્તિંગ અને રોમરહિત હોય, તથા જે-
 ની જંઘા હાથીની સુંદરેથી હોય તે સ્ત્રી સુખી

સા પત્ની લગ્નતે સુખં ॥ ૫૮ ॥ યસ્યાઃ પયો-
ધરે વામે । હાસિતં તિલકં શવેત ॥ કર્ણે કં-
ઠે સુપુત્રાલ્યા । સા કન્યા સુખદાયિની ॥ ૫૯ ॥
ગ્રીવયા લંબયા ચંડી । દરિદ્રા હસ્તયા તથા ॥
કુલસ્ય નાશિની નારી । દીર્ઘયા જાયતે પુનઃ
॥ ૬૦ ॥ યસ્યા ગ્રીવા સુવૃત્તા સ્યા—દેસાત્ર-
યસમન્વિતા ॥ દક્ષિણાવર્તસંકાશા । સા મા-

થાય ટે. ॥ ૫૮ ॥ જે સ્ત્રીનાં માથાં સ્તન કા-
ન અને કંઠપર તિલક હોય તે સારા પુત્ર-
વાળી અને સુખ દેનારી થાય ટે. ॥ ૫૯ ॥
લાંબી ઢોકવાળી સીજણ, ટુંકી મોકવાળી દ-
રિડી, અને દોઢ ઢોકવાળી કુઝનો નાશ ક-
રનારી થાય ટે. ॥ ૬૦ ॥ જે સ્ત્રીની મોક ગો-
ઢ, ત્રણ રેસાથી સહિત, અને દક્ષિણાવર્તે
હોય તે અધિક જાગ્યવાળી થાય ટે. ॥ ૬૧ ॥

रग्ये नाधिका भवेत् ॥ ६१ ॥ रक्तजिह्वा तु या
नारी । सा भवेत्सुखदायिनी ॥ नित्यं वर्धयते
ध्रुवैः । सुकुमारा तु मोहिनी ॥ ६२ ॥ श्वेता-
यां संहरेद्रंध्रं । मलिनायां धनक्षयं ॥ श्या-
मायां कलहो नित्यं । वंशब्देदं विनिर्दिशेत् ॥
॥ ६३ ॥ श्वेतेन ताडुना दामी । दुःखिना कृ-
ष्णताडुना ॥ पतिवक्त्रा प्रिया पत्युः । रक्तना-

जे स्त्रान्ती जीभ रानी होय ते त्नी सुकोमल,
सुंदर, सुख देनारी अने पुत्रवती थार वे. ॥
॥ ६२ ॥ श्वेत जीभवाळी पोताना चाडुने
संधरे, मलिन जीभवाळी धन नो क्षय करे,
अने 'काळी जीभवाळी हमेजां कलह करे, त-
था वंशनी नाश करे. ॥ ६३ ॥ श्वेत ताळवां-
वाळी दामी, श्याम ताळवांवाळी दुःखी. अने
लाल ताळवांवाळी पतिव्रता तथा सुशोभित

द्युः सुशोभना ॥ ६४ ॥ विषमा दशना यस्यां
 । विरला दुःखिनी च सा ॥ स्थूलात्केशमवा-
 प्रोति । लघुश्चेतसमाः शुभाः ॥ ६५ ॥ उति
 दंतलक्षणं ॥ अथौष्टलक्षणं—सरोमौ चाति-
 लंबौ च । यस्यां लुष्टपुटौ स्त्रियः ॥ विषमा
 चातिस्थूलौ सा । पतिर्मा बनिता भवेत् ॥ ६६ ॥
 यस्यां लुष्टद्वयं रक्तं । विरोमं च समं पुनः ॥

होय ठे. ॥ ६४ ॥ जे जीना दांत विषम अने
 दुग दुग होय ते दु खी थाय ठे. जामा दां-
 तवाळां दु.ख पामे ठे, अने नाना घोळा तथा
 सीवा दांत बखणाय ठे. ॥ ६५ ॥ एवीरीते
 दांन्नां लक्षण कहां ठे. ॥ हवे दोठनां ल-
 क्षण कहे ठे—जे स्त्रीना दोठ बाळवाळा अ-
 तिळांवां विषम अने अतिजामा होय ते स्त्री
 पतिनो नाश करनारी थाय ठे. ॥ ६६ ॥ जे-

(१९)

सरसं स्निग्धतायुक्तं । सा भर्तुः सुखकारिणी ॥
॥ ६७ ॥ इत्योष्टलक्षणं ॥ दीर्घेण नाशिका-
श्रेण । नारी भवति कोपिनी ॥ हस्तेन तु ज-
वेदासी । परकर्मकरा सदा ॥ ६८ ॥ विकट्य
नाशिका यस्या । वैधव्यं समुपैति सा ॥ ना-
तिदर्घा न विल्लीर्णा । सरस्वा सुखकारिणी ॥

णीना बने होठो लाळ, बाळविनाना सीधा
रमवाळा थ्यने स्निग्ध होय ते पतिने सुख दे-
नारी थाय रे. ॥ ६७ ॥ एवीरीते होठनां ल-
क्षण कहां रे. ॥ जे स्त्रीनी नासिकानो ध्या-
गळो जाग लांबो होय ते क्रोधिष्ट, थ्यने जे-
नो टुंको होय ते बीजानां काम करनारी दा-
सी थाय रे. ॥ ६८ ॥ जेणीनी नासिका वां-
की होय ते विवशा थाय रे, थ्यने बहु लांबी
नहि तेम बहु जाडी नहि एवी नासिक सुख

॥ ૬૯ ॥ ઇતિ નાશિકાલક્ષણં ॥ પિંગાનેત્રા
 ગવેન્નારી । હ્યપ્રિયા સ્વપ્રિયસ્ય ચ ॥ દુઃશીલા
 સા ચ વિજ્ઞેયા । વૈવચ્યં લગતે સ્વલુ ॥ ૭૦ ॥
 નયને ક્ષેત્રેયસ્યા । દક્ષને ત્રાતિવંચત્રે ॥
 કુટિલા સા ચ વિશ્યાતા । નારીલક્ષણવેદિ-
 નિઃ ॥ ૭૧ ॥ યસ્યાન્તુ હમમાનાયા । ગત્ત્વે ભે-
 યન્તિ કૂંપકા ॥ ન મા મતુર્ગૃઢે તિષ્ઠેત । સ્વ-

કરનારી થાય છે. ॥ ૬૯ ॥ એવીરીતે નામિ-
 યાનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ પીંછી આંખવાળી
 સ્ત્રી પોતા ॥ પતિને અપ્રિય વ્યવહારિણી. ત
 થા વિશ્વા થાય છે. ॥ ૭૦ ॥ જે સ્ત્રીનાં આં-
 ળ ક્ષેત્ર, અને જોવામાં અતિવંચલ હોય તે
 કુટિલ હોય છે, એમ સ્ત્રીલક્ષણના જાણકારો
 કહે છે. ॥ ૭૧ ॥ જે સ્ત્રીનાં હસતાં થકાં ગા-
 દમાં ભાડો પડે તે સ્ત્રી સ્વઠંદી અને વ્યભિ-

छंदा कंमचारिणी ॥ ७२ ॥ इति नारीनेत्रं
 लक्षणं ॥ द्वितीया चंद्रमंकाश—मूयुगा संप-
 नाशिका ॥ ऋजंगुलिः प्रीतिकरा । पंत्युः संप-
 पत्करी सदा ॥ ७३ ॥ अग्र मुललक्षणं—पू-
 णिमाचंद्रमंकाशं । सुपुष्टशर्मंडलं ॥ यस्या मुखं
 सुदीप्तं च । मा च लक्ष्मीस्त्रिपरा ॥ ७४ ॥

चारिणी अइ थकी पोताना पतिना घरमां र-
 हेनी नथी. ॥ ७२ ॥ एरीरीने स्त्रीनां आंख-
 नां लक्षण कह्यां ने. ॥ जे स्त्रीनी चने घमरो
 बीजना चंद्रजेवो. नाक सीधुं अने आंगलीनुं
 कोमल होय ते पतिने सुख करनारी तथा
 धननी वृद्धि करनारी थाय ने. ॥ ७३ ॥ हवे
 मुखनां लक्षण कहे ने—जे स्त्रीनुं मुख पू-
 णिमाना चंद्रजेवुं, पुष्ट, गोळ, अने तेजस्वी
 होय ते स्त्री धन अने संततिवाची थाय ने,

यथा मुखं तथा गुह्यं । यथा बहुस्तथा भगः
 ॥ यथा हस्तौ तथा पादौ । बाहुर्जघा तथैव च
 ॥ ७५ ॥ अथ ललाटलक्षणं—ललाटं त्र्यंगु-
 लं यस्याः । शरीरे रामवर्जितं ॥ निर्मलं सु-
 समं चापि । सायुःसौख्यवनप्रदा ॥ ७६ ॥ य-
 स्यास्त्रीणि प्रलंबानि । ललाटमुदरं जगं ॥ सा-
 पि मास्यते त्रीणि । श्वशुरं देवरं पतिं ॥ ७७ ॥

॥ ७४ ॥ मुखजेवु गुह्य. आंखजेवी यानि. हा-
 थजेवा पग, तथा बाहुजेवी जंघा बलणायने.
 ॥ ७५ ॥ हवे ललाटनां लक्षण कहे ने—जे
 छीनुं ललाट वण आंगल जंघुं, रोमरहित,
 निर्मल अने मीधुं होय ते सुख अने, धन
 देनारी थाय ने. ॥ ७६ ॥ जेणानां कशाळ उ-
 दर अने योनि ए त्रणे लांवां होय ते अनु-
 क्रमे श्वशुर दोसर अने पति ए वणेने मारे

લલાટે શ્વશુરં હંતિ । હરે દેવરં તથા ॥ મ-
ર્તારં ચ ભગે દન્યા—તાં કન્યાં પસ્વિર્જયેત ॥
॥ ૭૮ ॥ યુગ્મં ॥

અથ કેશલક્ષણ—સ્થૂળકેશ પતિઘ્ની
સ્યા-દીર્ઘકેશ ઘનપ્રદા ॥ પરૈઃ કપિલૈઃ
કુરા । સ્તિગ્ધકેશા ચ શોભના ॥ ૭૯ ॥ અ-
થ સ્વરલક્ષણ—પિક્કહંમસ્વરા સ્મ્યા । યા ના-

ઠે. ॥ ૭૭ ॥ લાંબા લલાચાલી શ્વશુરને, લાં-
બા પેટવાલી દોરન, અને લાંબી યોનિવાળી
પાતાના મર્તારને મારે ઠે, એવી કન્યાને ઊ-
ની દેવી. ॥ ૭૮ ॥

હવે કેશનાં લક્ષણ કહે ઠે—જાના કે-
શવાળી પતિને મારનારી, લાંબા કેશવાળી ઘન
દેનારી, સ્વદંત્રવદના અને પીળા કેશવાળી કુર,
અને સ્તિગ્ધ કેશવાળી શોભિતી હોય ઠે. ॥

री दीर्घलोचना ॥ यस्य गृहे समागते—त-
द्गृहं पुण्यभाजनं ॥ ८० ॥ हंसस्वरा कौंच-
स्वरा । भृंगकोकिलनादिनी ॥ चत्रवाकस्वरा
या सा । हेमवान्यादिवर्चनी ॥ ८१ ॥ तीव्र-
स्वरातिगंजीरा । सलावण्या च सुस्वरा ॥ अ-
ष्टौ सा जनयेत्पुत्रान् । हेमवान्यमगन्विता ॥

॥ ७९ ॥ हवे स्वरनां लक्षण कहे ने—को-
यल अने हंसजेवा स्वराळी, गम्य अने दीर्घ
लोचनवाळी स्त्री जेने घेर आवे ते घर पु-
ण्यशाली गणाय ने. ॥ ८० ॥ हंस द्रौंच ब्र-
मर कोयल अने चत्रवाकीजेवा स्वराळी स्त्री
सुवर्ण धान्य विगेरे वधारनारी धार्य ने. ॥
॥ ८१ ॥ तीव्र तथा अतिगंभीर स्वराळी अ-
ने सुंदर स्त्री घन धान्य वधारनारी तथा आ-
ठ पुत्रने जन्म आपनारी ठाय ने. ॥ ८२ ॥

॥ ૫૨ ॥ આયતૌ શ્રવણૌ યસ્યાઃ । સમૌ ચ
 સુકુમારકૌ ॥ બ્રુવૌ ચંદ્રાયુઘાકારૌ । સા કન્યા
 સુલજાગિની ॥ ૫૩ ॥ અથાવર્તલક્ષણં—ક-
 વ્યાવર્તે વરા નારી । નાન્યાવર્તે મૃતાત્મજા ॥
 પૃષ્ઠાવર્ત્તા પતિઘ્ની સ્યા—તસ્માદેતાં વિવર્જયેત્
 ॥ ૫૪ ॥ પૃષ્ઠવામે તથાવર્તો । યસ્યા ભવતિ નિ

જે સ્ત્રીના કાન લાંબા સીધા અને સુકુમાર
 હોય, તથા જેની જમર ચંડાયુગ્રજેવી હોય તે
 કન્યા સુખી થાય છે. ॥ ૫૩ ॥ હવે આવર્તના
 લક્ષણ કહે છે—જે સ્ત્રીની કેમ્પર આવર્ત
 હોય તે સારી, નાજિગર આવર્તવાળી મરેલાં
 ઢોકરાંને જન્મ આપનારી, અને પીઠપર આ-
 વર્તવાળી પતિને મારનારી થાય છે, તેથી તેને
 ત્યજી દેવી. ॥ ૫૪ ॥ જે સ્ત્રીને માથે પદ્મરૂપે
 આવર્ત હોય તે ઘણા પુરુષો સાથે રમનારી,

શ્રિતં ॥ વહુની રમતે પુંભિ—કુંઃલિતાર કુ
 રુતે ચ તાર ॥ ૮૫ ॥ અથ રોમલક્ષણ—ય-
 સ્યા રોમાણિ જંઘાયાં । મુખં ચ વિકૃતં ભવેત્
 ॥ રોમગિસ્તિતિરાવર્તે । શીઘ્રં પ્રકાયતે પતિં ॥
 ॥ ૮૬ ॥ હ્રદ્રઘપિંમિકા યા ચ । વરાહનલ-
 રોમકા ॥ અપિ રાજકુલે જાતા । દામત્વમ-
 ધિગહ્નતિ ॥ ૮૭ ॥ યસ્યાસ્તુ હૃદયે નાર્યા ।

તથા તેલુને હુ લ કરનારી થાય ઠે. ॥ ૮૫ ॥
 હવે રોમનાં લક્ષણ કહે ઠે—જેણીની જંઘા-
 માં રોમ હોય, મુખ વાંકું હોય, તથા જેણીને
 વાઝ્યી આવર્ત પમેલો હોય તે તુરત પતિ-
 લક્ષણ કરનારી થાય ઠે. ॥ ૮૬ ॥ જે સ્ત્રીની
 પાની હંચી હોય, તથા વરાહજેવા નલ અને
 રોમ હોય તે રાજકુલમાં જન્મેલી હોય તો
 પણ દાસી થાય ઠે. ॥ ૮૭ ॥ જે સ્ત્રીના હૃદ-

રક્તં ચ તિલકં ભવેત ॥ લાંછનં વા જવેદ્રક્તં
 । સા નારી શોભના જવેત ॥ ૮૮ ॥ લજ્જતે
 વિત્તસંપન્નં । પતિં સા વશવર્તિનં ॥ પુત્રત્વયં પ્ર-
 સૂતે સા । પુનઃ કન્યાચતુષ્ઠયં ॥ ૮૯ ॥ યુઃ
 ગમં ॥ સ્તને વામે ચ કૃષ્ણાંજં । લાંછનં તિ-
 લકં યદિ ॥ દ્વિપં વૈશ્વલ્યમાપ્નોતિ । જાયતે
 ચિરદુઃખિના ॥ ૯૦ ॥ યસ્યા ગમનમાત્રેણ ।

યપર લાલ તિલક અથવા લાંઠન હોય તે
 સારી કહેવાય છે, વળી તે ધનવાન તથા વશ
 રહે તેવા પતિને મેળવનારી, તેમજ ત્રણ પુત્ર
 અને ચાર કન્યાને જન્મ આપનારી થાય છે.
 ॥ ૮૮-૮૯ ॥ જે સ્ત્રીના ઢાંચા સ્તનપર શ્યા-
 મ લાંઠન અથવા તિલક હોય તે તુરત વિ-
 થવા થાય છે, અને લાંચા કાઢસુધી દુઃખી ર-
 હે છે. ॥ ૯૦ ॥ જેણીના ચાલવા માત્રથી જ

ભૂમિકંપઃ પ્રજાયતે ॥ સર્વાતિવૈરજનની । સા-
 મુદ્રવચનં યથા ॥ ૯૧ ॥ કંપતે ચરણૌ યસ્યા
 । મુખં વા ભયસંકુલં ॥ ધનધાન્યવિહીના સા
 । દુઃસ્વદારિદ્રદાયિની ॥ ૯૨ ॥ મૃદંગી મૃગ-
 જંઘા ચ । મૃગાક્ષી જ મૃગોદરા ॥ ગત્યા હં-
 સસમા નારી । રાજપત્ની ભવિષ્યતિ ॥ ૯૩ ॥
 અથ વર્ણલક્ષણં—કૃષ્ણા શ્યામાપિ યા નારી

મીન કંપતી હોય તે સર્વની વૈરી થાય છે, એ-
 મ સામુદ્રનું વચન છે. ॥ ૯૧ ॥ જેણીના પગ
 કંપતા જોય, અથવા મુખ ભયભીતજેવું હોય
 તે સ્ત્રી ધનધાન્યરહિત તથા દુઃસ્વ અને દા-
 રિદ્રિ આપનારી થાય છે. ॥ ૯૨ ॥ કોમલ
 અંગવાળી, હરિણજેવી જંઘા આંસુ અને હૃદ-
 સવાળી, તથા હંસજેવી ચાલવાળી સ્ત્રી રાજપ-
 ત્ની થાય છે. ॥ ૯૩ ॥ હવે વર્ણના લક્ષણ

। गौरी च कनकप्रभा ॥ स्निग्धांगा स्निग्धनं-
यनी । सा नारी लज्जते सुखं ॥ ९४ ॥ ल-
लाटे दृश्यते यस्याः । कृष्णं तिलकमुत्तमं ॥
सा पञ्च जनयेत्पुत्रान् । धनधान्यसमाकुलान्
॥ ९५ ॥ यस्याश्च हास्यमानाया । ललाटे स्व-
स्तिको भवेत् ॥ वाहनानां सहस्रस्य । चाधि-
पतिः पतिर्जवेत् ॥ ९६ ॥ अथ समुदायगुणाः

कहे ठे—काळी, काळश पडती, गौरवर्णवा-
ळी, कनकजेवा वर्णवाळी, स्निग्ध अंग तथा
नेत्रवाळी स्त्री सुख मेळवे ठे. ॥ ९४ ॥ जे-
णीना कपाळमां उत्तम श्याम तिलक देखाय
ते धनधान्यथी भरपूर पांच पुत्रने जन्म आ-
पे ठे. ॥ ९५ ॥ जे स्त्रीनां हसतां थकां क-
पाळपर स्वस्तिक देखाय तेनो पति हजारो
वाहनोनो अधिपति थाय ठे. ॥ ९६ ॥ हवे

ગુણવર્ણન—પીનોરુ પીનગદ્વા લલુપમદશના
 પદ્મનેત્રાંતરક્તા । વિંબોદા તુંગનાશાં ગજગતિ-
 ગમના દક્ષિણાવર્તનાભિઃ ॥ સ્તિંગ્રાંગી ચારુ-
 વેષા પૃથુમૃદુજઘના સુસ્વરા ચારુઘ્રાસા । મર્તા
 તસ્માઃ કિર્તીશો જગતિ ચ સુજગા પુત્રમાના
 ચ નારી ॥ ૯૭ ॥ જરુ સ્તનૌ કટિકરપ્રતિ-

ગુણ અથગુણ વિગેરેનું સાથે વર્ણન થાય છે
 —જે સ્ત્રી કઠિન ઠાની, કઠિન ગાંઘ્ર, નાના
 અંતે સીંધા દાંત, કમલજેવા અંધાંતના ઢેડા,
 વિંબજેવા હોઠ, જંચી નાસિકા, હાથળીજેવી
 ચાંદ્ર, દક્ષિણાવર્તના નાભિ, સ્તિંગ્ર અંગ, સું-
 દર વસ્ત્ર, ગંજીર અને કોમળ યોનિ સુંદર સ્વ-
 ર, અને સારા પ્રકાશવાળી હોય તેનો પતિ
 રાજા થાય છે, અને તે પુત્રવતી થાય છે. ॥
 ॥ ૯૭ ॥ જંચાં સ્તન, રોમરહિત વેડ અને

માસ્ત્રોમા । અશ્વસ્થપત્રસદૃશં વિપુલં ચ ગુ-
હ્યં ॥ શ્રોણીલલાટમુરુકૂર્મસમુન્નતં ચ ॥ મૂઢો
મણિશ્ચ વિપુલાં શ્રિયમાનનોતિ ॥ ૯૭ ॥ ઇ-
તિ સ્ત્રીણાં પોઢશલકણાનિ ॥

પિંગાક્ષી કૂચગદ્ધા કઠિનકસ્તલા સ્થૂલજં-
ઘોર્ધ્વકેશી । રુદ્રાક્ષી વક્રનાશા પ્રવિસ્ત્રદશ-
હથેલી, પીપલ્લાના પાનજેવું વિશાળ પુંહું, કાં-
ચવાજેવાં જંચાં શ્રોણી લલાટ અને સાથઠ,
તથા ગંજીર મણિ વહુ ધન પ્રાપ્ત કરાવે ઠે. ॥
॥ ૯૭ ॥ એવીરીતે સ્ત્રીજનનાં સોઠાં લક્ષણો
કહ્યાં ઠે. ॥

જે સ્ત્રી પીઝાં નેલ, લાઢાવાઢા ગાઢ, ક-
ઠીન હથેલી, જાઢી જંઘા, જંચાં કેશ, હુંલી
આંલ, વક્ર નાસિકા, હુય હુય દાંત, કાઢાં
તાહુ દોઢ અને જીમ, શુષ્ક અંગ, નમેલી

ना कृष्णनाड्योष्ठजिह्वा ॥ शुष्कांगा सन्ननू-
 कुचयुगविपमा वामना चातिदीर्घा । सा नारी
 वर्जनीया धनसुनरहिता पोडशालक्षणाढ्या ॥
 ॥ एए ॥ यस्याः पाणितले रेखा । प्राकार-
 ध्वजतोरणा ॥ अपि दामकुशे जाता । नरेन्द्रं
 लभते पतिं ॥ ए४ ॥ अंकुशं कुंडलं चक्रं ।

जैमर अने विपम स्तनवाढी होय, तथा ठी-
 गणी अथवा अतिलांबी अने शोळ लक्षण-
 रहित होय ते धन अने पुत्रविनानी धायजे,
 माटे तेने त्यजी देवी. ॥ एए ॥ जेणीना
 हस्तमां प्राकार ध्वजा अने तोरणना आकार-
 नी रेखा होय ते ढलका कुळमां जन्मेली हो-
 य तो पण राजपत्नी धाय जे. ॥ ए४ ॥ जे-
 णीना हस्तमां अंकुश कुंडल अने चक्रना
 आकारनी रेखा होय ते पुत्रने जन्म आप-

यस्याः पाणिरत्रे भवेत् ॥ पुत्रं प्रसूयते नारी
 । नरैर्दं लभते पतिं ॥ ८५ ॥ यस्याः कस्त-
 ले रेखा । मयूरचक्रमग्निना ॥ नृपं पतिमवा-
 मोति । ह्यैश्वर्यमपि वर्जयेत् ॥ ८६ ॥ मंडलं
 चक्रपद्मं च । पूर्णं कुंजं च तोरणं ॥ यस्याः
 कस्तत्रे छत्रं । राजपत्नीत्वमाप्नुयात् ॥ ८७ ॥
 वृत्ता च मेखला यस्या । नाभिदेशोऽपि वर्तु-
 नारी तथा राजपत्नी थाय वे. ॥ ८५ ॥ जे-
 णीना हस्तमां मयूर अथवा ठवना आकारनी
 रेखा होय ते राजपत्नी थाय वे, अने वैभव
 वधारे वे. ॥ ८६ ॥ जेणीना हस्तमां गोळ-
 कार चक्र पद्म पूर्ण कुंज तोरण अथवा ठव
 होय ते राजपत्नी थाय वे. ॥ ८७ ॥ जे-
 णीनो कटि तथा नाभि नो प्रदेश गोळकार
 होय ते स्त्री कव्याण करनारी तथा राजपत्नी

લઃ ॥ સા સ્ત્રી જવનિ કલ્યાણી । પરિં નૃમ-
 તિમાપ્નુયાત ॥ ૯૭ ॥ અંતર્ધ્રુવેર્લલાટે વા ।
 મશકેન સમન્વિતા ॥ રક્તેનાપિ કવોલે વા ।
 વામે મિષ્ટાન્નત્રીર્જિવેત ॥ ૯૮ ॥ રોમૈઃ કનક-
 વર્ણૈશ્ચ । નાભૌ ચ ત્રિવલીયુતા ॥ નેરદસ્ય ચ
 ભાર્યા સા । જવનીહ ન સંશયઃ ॥૨૦૦॥ હૃદો-
 મનસ્યકેશેષુ । દંતાદ્યનયનેષુ ચ ॥ સ્નેહો ન

થાય ટે. ॥ ૯૭ ॥ જે સ્ત્રીની ભમરનો નીચે
 કપાઝપર અગ્રવા માથા ગાલપર લાલ મશ
 હોય તે મિષ્ટાન્નની ફજાવાલી હોય ટે. ॥ ૯૮ ॥
 જેણીના રોમ સુવર્ણવર્ણા, તથા નાભિમાં ત્રિ-
 વલી હોય તે નિ સંશય રાજાની રાણી થાય
 ટે. ॥ ૨૦૦ ॥ જેણીનાં હૃદય રોમ નલ કેશ
 દાંત હોઠ અને આંખમાં ચિસ્ત્રાશ ન હોય તે
 સ્ત્રીનું સ્વરાત જાણવો. ॥ ૧ ॥ જે સ્ત્રીને યો

विद्यते यासां । ज्ञेयास्ता ह्यशुभाः सद्बु ॥१॥
 अल्पस्वेदा चाल्परोमा । निद्राजोजनदुर्बला
 ॥ गात्रेषु न च रोमाणि । नारीणां लक्षणं
 शुभं ॥ ३ ॥ रक्तजिह्वा मृगाक्षी च । या नारी
 मृगलोचना ॥ कुशोदरी गजगतिः । स्त्रीणां
 लक्षणमुत्तमं ॥ ४ ॥ परानुकूलां परपाकपाकि-
 नीं । विवादशीलां स्वयमर्थचारिणीं ॥ आक्रं-

मो परसेवो थोडा रोम थोडी निद्रा अने
 स्वल्प जोजन होय तथा जेणीना अवयवो रो-
 मरहित होय ते सागं लक्षणनी स्त्री जाण-
 वी. ॥ १-३ ॥ लाल जीभ, मृगजेवां नयन,
 कृप उदर अने हस्तिनीजेवी चाल ए सधळां
 स्त्रीजनां उत्तम लक्षणो कल्यां ने. ॥ ४ ॥ बी-
 जाने अनुकूल, बीजानी रसोद्द करनारी, क-
 लह करनारी, पोतेज धननो व्यय करनारी,

દિનીં સપ્તગૃહપ્રવેશિનીં । ત્યજેચ માર્યાં દશ-
 પુત્રપુત્રિણીં ॥ ૫ ॥ અતિદીર્ઘાં ચ હસ્વા ચ ।
 હ્યતિસ્થૂલા કૃશા તથા ॥ અતિકૃષ્ણા ચ રુદ્રા
 ચ । તાદૃશી વૈરકારિણી ॥ ૬ ॥ વિકટાંગુલિ-
 કા નારી । હિદ્રપાદા ચ યા ભવેત ॥ સા સ્ત્રી
 વૈરપ્રિયા જ્ઞેયા । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૭ ॥ ય-
 સ્યાશ્ચ રોમશૌ જંઘૌ । રોમશૌ ચ પયોધરૌ ॥

રહતી, સાન ઘરે જાનારી. અને દશ સંતિ-
 વાળી સ્ત્રી ત્યજી દેવી. ॥ ૫ ॥ અતિલાંબી અ-
 તિટુંકી, અતિજાની, અતિશુષ્ક, અતિકાઢી,
 અને અતિચંચક સ્ત્રી તેવાજ પ્રકારના કલ-
 હ કરનારો હોય છે. ॥ ૬ ॥ જે સ્ત્રીની આં-
 ગુલીનું વિકટ હોય, અને જેણીના પગમાં હિ-
 દ્ર હોય તે વૈરિને મળી જાય છે. એમ સામુદ્ર-
 નું વચન છે. ॥ ૭ ॥ જે સ્ત્રીનાં સાયલ સ્તન

પૃષ્ઠોપરિ ચ રોમાણિ ! શીઘ્રં વૈવ્રજ્યમાપ્નુયાત્
 ॥ ૮ ॥ માતુલિંગસમૌ હસ્તૌ । લંબમાનસ્તન-
 દ્વયં ॥ યદા તદા ન સંદેહો । દ્વિતીયં કુરુતે
 પતિં ॥ ૯ ॥ મહાંગુત્રી મહાનામા । મહાવ-
 ક્રા ઘડસ્તના ॥ મહાનસીતુ યા નારી । સદૈવ
 દુઃખિની જાવેત ॥ ૧૦ ॥ આવર્તાસ્ત્રયો વિચિ-
 તે । લલાટે ભરે ભગે ॥ ગદ્ગતે સાક્ષા-

ધ્યને પીઠ રોમચાલ્યં હોય તે તુસ્ત વિચવા આ-
 ય ગે, ॥ ૮ ॥ જે સ્ત્રીના હસ્ત માતુલિંગજેવા
 ધ્યને સ્તન લાંબા હોય તે વીજો પતિ કરે ગે
 એમાં જસ પણ સંશય નથી, ॥ ૯ ॥ મોટી
 આંગલીનું, મોટી નાસિકા, મોટું મુખ, જામાં
 સ્તન ધ્યને મોટા નસવાળી સ્ત્રી હંમેશાં હુ સ્ત્રી
 થાય ગે, ॥ ૧૦ ॥ જે સ્ત્રીનાં કપાલ પેટ ધ્ય-
 યવા મૂલ્યપર આવર્ત હોય તે તુસ્તજ પ્રોતાના

ન્નૂનં । દેવરં શ્વશુરં પતિં ॥ ૧૧ ॥ હંબોદરી
 સ્થૂલશિરા । રક્તાક્ષી પિંગ્લોચના ॥ પતિનો-
 પાર્જિતં દ્રવ્ય—મન્યેન સદ્ ભક્તે ॥ ૧૨ ॥
 નદીનામ્ની ચ યા નારી । ફલનામ્ની ચ યા જ-
 વેત ॥ દેવીનામ્ની જવેન્નિત્યં । નૈવ સૌલ્યાર્થ-
 કારિણી ॥ ૧૩ ॥ તીર્થનામ્ની ચ યા નારી । ત-
 ન્મુખં ન વિલોકયેત્ ॥ ચહ્નકરાણિ યા નારી ।

દીપરને શ્વશુરને ઘ્યને પતિને ભક્તણ કરનારી
 થાય ઠે. ॥ ૧૧ ॥ દીર્ઘ હદર જાડા કેશ ત
 થા રાતી ઘ્યને પીઠી આંસવાઝી સ્ત્રી પોતાના
 પતિણ હપાર્જિત કરેલું દ્રવ્ય વીજાસાથે મલી
 લાય ઠે. ॥ ૧૨ ॥ જે સ્ત્રીનું નામ નદી ફલ
 ઘ્યથવા દેવીના નામપર હોય તે સુખ આપ-
 નારી થતી નથી. ॥ ૧૩ ॥ જેનું નામ તીર્થ-
 ના નામપર હોય તેનું મુખ જોવું નહિ, તથા

तां नारीं परिव्रजयेत् ॥ १४ ॥ अदत्ता वर्ण-
ज्येष्ठा या । लक्षणे परिवर्जिता ॥ न तां प-
रिणयेत्साधु । सामुद्रवचनं यथा ॥ १५ ॥
मानरं पितरं हन्ति । भ्रानरं देवरं पतिं ॥ क-
न्योक्तलक्षणेरेभि-स्तस्माल्लक्षणमीक्ष्यते ॥ १६ ॥
दत्ता तुष्टप्रियालापा । पतिचित्तानुगामिनी ॥

जे स्त्रीनुं नाम बहु अक्षरोवाळुं होय ते पण
त्यजी देवी. ॥ १४ ॥ कन्यादान नहि देवा
येली, मोठी, अने लक्षणविज्ञानी कन्याने सा
रा पुरुषे परणवी नहि एम सामुद्रनुं वचन
वे. ॥ १५ ॥ उपलां लक्षणवाळी कन्या माना
पिता जाइ दीयर अने पतिने मारनारी थाय
वे, माटे लक्षणो तपासवां. ॥ १६ ॥ दत्ता सं-
तोषी मधुर बोलनारी, पतिना मनप्रमाणे व
र्तनारी. अने योगा मुमये योग्य कार्य कर-

કાલૌચિત્યકરી નિત્યં । યા સા લક્ષ્મીરિવાપરા
 ॥ ૧૭ ॥ બાલ્યા-સ્વેલનકૈઃ કાલે । દત્તૈર્દિવ્ય-
 ફલાશનૈઃ ॥ મોદતે યૌવનસ્થા તુ । વસ્ત્રાલં-
 કરણાદિગ્નિઃ ॥ ૧૮ ॥ હૃણ્યૈન્મધ્યવયાઃ પ્રૌઢા ।
 રતિક્રીમાસુકોશલૈઃ ॥ વૃદ્ધા તુ મધુરાલ્લાપૈ—
 ગૌરવેણ તુ રજ્યતે ॥ ૧૯ ॥ યુગ્મં ॥ પોઢશ-
 વર્ષીયા બાલ્યા । ત્રિંશતા નવયૌવના ॥ પંચપં-
 चाशता मध्या । वृद्धा स्त्री तदनंतरं ॥ २० ॥

નારી સ્ત્રી બીજી લક્ષ્મીજેવી હોય છે. ॥ ૧૭ ॥
 સ્ત્રી વાલ્યાવસ્થામાં રમકઢાં થ્યને ફઝારી, યુ-
 વાનીમાં વસ્ત્રાલંકારવિગેરેથી, મધ્યવયમાં ર-
 તિક્રીમામાં ચતુર પતિથી, થ્યને વૃદ્ધાવસ્થામાં
 મીઠી વાતો થ્યને માનથી રાજી થાય છે. ॥
 ॥ ૧૮-૧૯ ॥ સોઢ વર્ષસુધીની વાઝા, ત્રીશ
 વર્ષસુધીની યુવતી, પંચાવન વર્ષસુધીની પ્રૌઢ

ज्ञातव्यं विबुधैः स्त्रीणां । लक्षणं चापलक्षणं
॥ कुलवृद्धिर्यशोवृद्धि-लक्ष्मीवृद्धिर्जवेद्यतः ॥११॥

अथ स्त्रीणां जातयः कथ्यन्ते—पद्मिनी
चित्रणी चैव । हस्तिनी शंखिनी तथा ॥ तत्र
दृष्टिविधानेन । परीक्षया स्त्रोविचक्षणैः ॥१२॥
पद्मिनी बहुकेशा च । स्वल्पकेशा च हस्तिनी

अने त्यापढी स्त्री वृद्धा कहेवाय ठे. ॥ १०॥
प्राज्ञपुरुषोए नारीना लक्षण अने अपलक्षण
तपासवां, जेथी कुळ यश अने लक्ष्मीनी वृ
द्धि थाय. ॥ ११ ॥

हवे स्त्रीनी जातिनु कहे ठे—पद्मिनी १,
चित्रणी २. हस्तिनी ३. तथा शंखणी ४, ए
चार प्रकारनी स्त्रीनुनी साह्या पुरुषोए. दृष्टि-
विधानथी परीक्षा कर्खी. ॥ १ ॥ घणा केश-
वाळी पद्मिनी, स्वल्प केशवाळी हस्तिनी, लां-

॥ શંખિની દીર્ઘકેશા ચ । વક્રકેશા ચ ચિ-
ત્રણી ॥ ૨૩ ॥ પદ્મસ્તનૌ ચ પદ્મિન્યા—શ્ર-
વકસ્તની ચ હસ્તિની ॥ દીર્ઘૌ સ્તનૌ ચ શંખિ-
ન્યા—શ્રિત્રણી ચ સમસ્તની ॥ ૨૪ ॥ પદ્મિ-
ની શુભ્રદંતા ચ । દંતોન્નત્યા ચ હસ્તિની ॥
શંખિની દીર્ઘદંતા ચ । સમદંતા ચ ચિત્રણી ॥
॥ ૨૫ ॥ પદ્મિની પદ્મગંધા ચ । મધુગંધા ચ

વા કેશવાળી શંખણી, અંને વાંકા કેશવાળી
ચિત્રણી જાણવી. ॥ ૨૩ ॥ પદ્મજેવાં સ્તનવા-
ળી પદ્મિની, વક્રજેવાં સ્તનવાળી હસ્તિની, લાં-
વાં સ્તનવાળી શંખણી, અંને સરખાં સ્તનવાળી
ચિત્રણી હોય તે. ॥ ૨૪ ॥ શ્વેત દાંતવાળી પ-
દ્મિની, જુંવા દાંતવાળી હસ્તિની, લાંવા દાંત-
વાળી શંખણી, અંને સરખા દાંતવાળી ચિત્રણી
હોય તે. ॥ ૨૫ ॥ કમલજેવી ગંધવાળી પદ્મિ-

હસ્તિની ॥ શંખિની ક્ષીરગંધા ચ । મત્સ્યગંધા
 ચ ચિત્રણી ॥ ૨૬ ॥ હંસસ્વરા ચ પદ્મિની ।
 ગૂઢશબ્દા ચ હસ્તિની ॥ શંખિની રુદ્ધશબ્દા
 ચ । કાકશબ્દા ચ ચિત્રણી ॥ ૨૭ ॥ પંક-
 જાસનલ્લયેન પદ્મિની । વેણુદાહનપદેન શંખિ-
 ની ॥ સ્કંધપાદયુગ્મેન હસ્તિની । નાગરેણ

ની મધજેવી ગંધવાળી હસ્તિની, દૂધજેવી ગંધ-
 વાળી શંખણી, અને મત્સ્યજેવી ગંધવાળી ચિ-
 ત્રણી જાણવી. ॥ ૨૬ ॥ હંસજેવા સ્વરવાળી
 પદ્મિની, ગંઝીર સ્વરવાળી હસ્તિની, બુલા સ્વ-
 રવાળી શંખણી અને કાગડાજેવા સ્વરવાળી
 ચિત્રણી હોય ઠે. ॥ ૨૭ ॥ પદ્મિની કમલા-
 સનથી, શંખણી પહોળ પગથી, હસ્તિની સ્કં-
 ધપર પગ રાખીને અને ચિત્રણી ગમે તે પ્રકાર-
 થી રતિસુખ ભોગવે ઠે. ॥ ૨૮ ॥ મુખની સુ-

સ્મયંતિ ચિત્રણી ॥ ૨૬ ॥ પદ્મિન્યા મુલસૌર
 જ્ય—મુર સૌભાગ્યહસ્તિની ॥ ચિત્રણી કટિ
 સૌભાગ્યા । પાદસૌભાગ્યશંખિની ॥ ૨૭ ॥
 પદ્મિન્યમલકેશા ચ । હૃદ્યકેશા ચ હસ્તિની
 ॥ ચિત્રણી લંબકેશા ચ । દૃઢકેશા ચ શંખિ
 ની ॥૨૮॥ પદ્મિન્યઃપ્રેમ વાંઝંતિ । દ્રવ્ય વાંઝતિ
 હસ્તિની ॥ ચિત્રણો માનમિહંતિ । કેલહં વાં-

ગંધવાળી પદ્મિની, છાતીની મુગંધવાળી હસ્તિ
 ની, કેડની સુગંધવાળી ચિત્રણી, અને પગની
 ગંધવાળી શંખણી કહેવાય છે. ॥ ૨૭ ॥ પ-
 વિત્ત કેશવાળી પદ્મિની, જંચા કેશવાળી હ-
 સ્તિની, લાંબા કેશવાળી ચિત્રણી, અને કઠ-
 ણ કેશવાળી શંખણી હોય છે. ॥ ૨૮ ॥ પ-
 દ્મિની પ્રેમની અભિલાષા રાખે છે, હસ્તિની
 દ્રવ્યની, ચિત્રણી માનની, અને શંખણી કલ-

(८१)

वति शशिनी ॥ ३१ ॥ इति सामुद्रिके पुंस्त्री
लक्षणानि ॥

. ॥ इति सामुद्रिकशास्त्रं समाप्तं ॥

णी कलहनी अशिलाया राखे ठे. ॥ ३१ ॥
एवीरीते सामुद्रिकशास्त्रमां स्त्रीपुरुषनां लक्षण
कह्यां ठे. ॥

॥ श्रीसामुद्रिकशास्त्र समाप्त. ॥

BL 13

~~Not to be Issued~~ ⁰⁸
⁷¹⁷
 Bharatiya Vidya Bhavan's Granthagar

Call No Sa 5 G 8 / MAN / 43093

Title Samudrik Sastra

With Gujarati translation

Author Mamukhlal Hirabhai

This book is issued only for one week till 28.8.66.

To be issued after 28.7.66

Date of Issue	Borrower's No	Date of Issue	Borrower's No
26 JUL	1977 830		

Not to be Issued

BHAVAN'S LIBRARY

Chowpatty Road

BOMBAY 7